

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет/(ННІ) _____ ЕКОНОМІЧНИЙ _____

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету (Директор ННІ)

_____ (назва факультету (ННІ))

_____ (підпис) _____ (ім'я ПРИЗВИЩЕ)

“ ____ ” _____ 20__ р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ (назва кафедри)

_____ (підпис) _____ (ім'я ПРИЗВИЩЕ)

“ ____ ” _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему _____ Управління ліквідністю банків _____

Спеціальність _____ 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок _____
(код і найменування)

Освітня програма _____ Фінанси і кредит _____
(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ Освітньо-професійна програма (1,5 р.); освітньо-наукова програма (2р.) _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

_____ (науковий ступінь та вчене звання) _____ (підпис) _____ (ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

_____ (науковий ступінь та вчене звання) _____ (підпис) _____ ЖАРИКОВА О.Б. _____
(ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Виконав

_____ (підпис) _____ ОБОРСЬКА В.В. _____
(ім'я ПРИЗВИЩЕ здобувача)

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади управління банківською ліквідністю.....	12
1.1. Сутність ліквідності банків та її значення для фінансової стабільності.....	12
1.2. Інструменти ефективного управління ліквідністю банківських установ.....	24
1.3. Основні підходи до регулювання ліквідністю комерційних банків в зарубіжній та вітчизняній практиці банківської діяльності.....	30
РОЗДІЛ 2. Динаміка стану управління ліквідністю в банківському секторі ..	36
2.1. Тенденція діяльності Національного банку України у сфері регулювання ліквідністю банків.....	36
2.2. Аналіз показників ліквідності на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	44
2.3. Оцінка ефективності управління ліквідністю в умовах ринкових ризиків...	55
РОЗДІЛ 3. Шляхи вдосконалення регулювання та управління ліквідністю банківських установ.....	66
3.1. Інноваційні підходи до управління ліквідністю банків в умовах невизначеності та військових дій.....	66
3.2. Адаптація зарубіжного досвіду щодо управління ліквідністю банків.....	70
3.3. Стратегічні орієнтири та перспективні напрями розвитку системи управління ліквідністю банків.....	77
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	93

РЕФЕРАТ

У сучасних умовах питання управління ліквідністю банків набуває особливого значення через високий рівень економічної нестабільності, зміни на фінансовому ринку та виклики, спричинені повномасштабною війною в Україні. Підтримання належного рівня ліквідності виступає визначальним чинником фінансової стійкості банківської системи, адже саме воно забезпечує своєчасне виконання банками своїх зобов'язань перед клієнтами та збереження довіри інвесторів. Коливання валютного курсу, зміни депозитної бази, оновлення законодавства й обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування зумовлюють необхідність удосконалення системи моніторингу та прогнозування ліквідності. Раціональне управління ліквідністю сьогодні є не лише запорукою стабільної діяльності банків, а й важливою складовою фінансової безпеки держави загалом.

Метою даного дослідження є обґрунтування теоретичних і практичних основ формування дієвої системи управління ліквідністю банків України, проведення поглибленого фінансово-економічного аналізу стану ліквідності банківського сектору, дослідження механізмів управління ліквідністю в АТ КБ «ПриватБанк», а також визначення стратегічних напрямів підвищення ефективності управління ліквідністю в умовах сучасних економічних викликів.

Об'єкт дослідження є процес управління ліквідністю банку на прикладі діяльності АТ КБ «ПриватБанк».

Предмет дослідження є сукупність економічних відносин, що формуються та реалізуються у процесі створення й функціонування механізмів управління ліквідністю в банківських установах України.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи управління ліквідністю банків, розкрито сутність поняття «ліквідність банку» та її роль у забезпеченні фінансової стабільності. Окрему увагу приділено характеристиці основних інструментів управління ліквідністю, а також аналізу вітчизняного й

зарубіжного досвіду регулювання ліквідності в банківському секторі.

У другому розділі здійснено аналіз поточного стану ліквідності банківської системи України. Розглянуто заходи Національного банку України щодо регулювання ліквідності, досліджено динаміку ключових показників ліквідності на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», а також проведено оцінку ефективності управління ліквідністю банківської установи в умовах економічної нестабільності та ринкових ризиків.

У третьому розділі представлено напрями вдосконалення процесів регулювання та управління ліквідністю банківських установ. Розкрито інноваційні підходи до забезпечення ліквідності в умовах воєнного стану та підвищеної невизначеності, проаналізовано можливості впровадження зарубіжного досвіду в українську банківську практику, а також окреслено стратегічні орієнтири й перспективи подальшого розвитку системи управління ліквідністю банків України.

Отримані результати можуть бути використані для удосконалення механізмів управління ліквідністю вітчизняних банків, формування ефективної системи фінансового регулювання та зміцнення стійкості банківського сектору в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: *банківський сектор, ліквідність, управління ліквідністю, фінансова стабільність, банківське регулювання, платоспроможність, Національний банк України, ризики ліквідності.*

ВСТУП

Актуальність дослідження управління ліквідністю банків в Україні зумовлена низкою важливих економічних факторів, серед яких — нестабільність фінансового середовища, вплив воєнних дій, скорочення ресурсної бази банків та зростання ринкових ризиків. В умовах повномасштабної війни та економічної дестабілізації підтримання належного рівня ліквідності набуває вирішального значення для забезпечення платоспроможності банків, збереження довіри вкладників і стабільності фінансової системи в цілому. Коливання депозитної бази, обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування та підвищений рівень ризиків підкреслюють важливість ефективного управління ліквідністю як одного з ключових чинників фінансової стабільності України.

Банківська система, яка відіграє провідну роль у фінансовій структурі економіки, перебуває під значним навантаженням через необхідність швидкого реагування на виклики війни, ринкову нестабільність та потребу у фінансуванні пріоритетних секторів економіки. За таких умов ефективне управління ліквідністю банків стає одним із ключових інструментів забезпечення фінансової стійкості, безперервної платоспроможності та стабільності грошово-кредитного ринку. Раціональне управління ліквідністю дозволяє мінімізувати ризики неплатоспроможності, підтримувати довіру до банківської системи та створює передумови для поступового відновлення економічної активності.

В умовах повномасштабної війни банківська система України опинилася перед безпрецедентними викликами, пов'язаними з необхідністю збереження фінансової стійкості та виконання зобов'язань перед клієнтами в умовах різкого скорочення економічної активності та підвищення ризиків. Підтримання достатнього рівня ліквідності стало одним із найважливіших завдань для банків, адже саме ліквідність визначає їхню здатність оперативно реагувати на потреби клієнтів, забезпечувати стабільність розрахунків і продовжувати кредитування стратегічно важливих секторів економіки. У цьому контексті

особливого значення набуває державна політика підтримки банківського сектору та адаптація банками власних стратегій до умов воєнного часу, що разом сприяє зміцненню фінансової стійкості та стабільності економіки країни.

Сучасна система управління ліквідністю в банківському секторі України формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників — від глобальних фінансових процесів до особливостей національної економіки, що функціонує в умовах війни та макроекономічної нестабільності. Попри наявність суттєвих викликів, серед яких — підвищення фінансових ризиків, коливання депозитної бази та обмежений доступ до зовнішніх джерел капіталу, потенціал удосконалення системи управління ліквідністю залишається значним. Ефективне управління ліквідністю виступає ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості банків, підтримання економічної активності та стабільності всієї банківської системи. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна підтримка, що реалізується через механізми рефінансування, регуляторні заходи та стимулювання банків до впровадження гнучких і сучасних підходів до управління ліквідністю.

Методологічною основою даного дослідження є аналіз сучасного стану управління ліквідністю у банківському секторі України в поєднанні з вивченням міжнародного досвіду в цій сфері. Такий підхід дає змогу визначити ключові проблеми, що перешкоджають ефективному управлінню ліквідністю в умовах економічної нестабільності та підвищених ризиків. До основних із них належать обмежений доступ до довгострокових джерел фінансування, висока волатильність депозитної бази, зростання ринкових ризиків і недосконалість систем прогнозування ліквідності. Результати аналізу цих чинників створюють підґрунтя для розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи управління ліквідністю банків, зокрема через адаптацію міжнародного досвіду, впровадження сучасних аналітичних підходів та посилення ролі державного регулювання.

Теоретичну основу дослідження ліквідності банків було розглянуто багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими економістами, серед яких

Бойко С.В., Брегеда О.А., Герасименко Д.Д., Гірняк В. В., Любкіна О.В., Нікольчук Ю. М., Охрименко І.Б., Подокопна О. М., Примостка Л. О., Путьківський Т. А., Ребрик М. М., Ярошенко С. С. та ін. Їхні праці охоплюють питання забезпечення платоспроможності банків, формування ресурсної бази, впливу макроекономічних змін на ліквідність та роль центрального банку в регулюванні ліквідності. Незважаючи на наявність значної кількості наукових напрацювань, низка аспектів, пов'язаних із управлінням ліквідністю в умовах воєнного стану, глобальних криз та нестабільного фінансового середовища, залишаються недостатньо дослідженими. Це зумовлює необхідність подальших наукових розвідок, адже ефективне управління ліквідністю є ключовим чинником забезпечення стабільності фінансової системи України, збереження довіри до банківського сектору та підтримки економічної безпеки країни.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних засад формування ефективної системи управління ліквідністю банківських установ в Україні, здійснення фінансово-економічного аналізу стану ліквідності банківського сектору, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», а також визначення стратегічних напрямів удосконалення механізмів управління ліквідністю в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення **наступних завдань**:

- теоретично обґрунтувати економічну сутність поняття «ліквідність банку» та її роль у забезпеченні фінансової стабільності;
- охарактеризувати інструменти та механізми управління ліквідністю банківських установ;
- дослідити нормативно-правове регулювання ліквідності банків в Україні та порівняти його з міжнародними підходами;
- здійснити аналіз діяльності Національного банку України у сфері контролю та регулювання ліквідності;
- проаналізувати фінансові показники ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» та оцінити ефективність застосовуваних інструментів управління ліквідністю;

- визначити вплив воєнного стану та кризових явищ на рівень ліквідності банківського сектору;
- запропонувати стратегічні заходи для підвищення ефективності управління ліквідністю в АТ КБ «ПриватБанк»;
- оцінити доцільність впровадження сучасних інноваційних інструментів управління ліквідністю;
- адаптувати кращий зарубіжний досвід до вітчизняної банківської практики в умовах високої волатильності.

Об'єкт дослідження є процес управління ліквідністю банківських установ в Україні на прикладі діяльності АТ КБ «ПриватБанк».

Предмет дослідження є сукупність економічних відносин та управлінських механізмів, що виникають у процесі забезпечення та підтримання ліквідності банківських установ в умовах мінливого фінансового середовища.

При підготовці магістерської кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи дослідження:

- метод наукового абстрагування (при обґрунтуванні інституційних засад управління ліквідністю банківських установ);
- загальнонауковий метод пізнання (при вивченні організаційно-економічного управління ліквідністю, а також системи нормативного регулювання з боку Національного банку України);
- методи горизонтального, вертикального, розрахункового аналізу (при дослідженні динаміки та структури ліквідних активів і зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк», а також оцінці ключових показників ліквідності);
- методи прогнозування, аналогії, порівняння, узагальнення (при формулюванні напрямів удосконалення управління ліквідністю банків в умовах економічної невизначеності та аналізі зарубіжного досвіду);
- методи табличного та графічного представлення даних (для наочного відображення змін показників ліквідності та результатів аналізу ефективності управління нею в банківському секторі України.).

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Національного банку України, офіційна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк», аналітичні огляди стану ліквідності банківського сектору, нормативно-правові акти України, що регламентують управління ліквідністю, а також звіти міжнародних фінансових організацій, які висвітлюють світові підходи та тенденції в системі управління банківською ліквідністю.

Апробація наукового дослідження. Оpubлікування статті, фахове видання. Жарікова О.Б., Оборська В.В. - Участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах», яка відбулась в Державному податковому університеті, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року.

Теза на тему: «Перспективні шляхи якості управління ліквідністю комерційних банків»

Структура роботи: магістерська кваліфікаційна робота містить 5 таблиць, 19 рисунків. Для написання магістерської роботи було використано 59 літературних джерела та 1 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ЛІКВІДНІСТЮ

1.1. Сутність ліквідності банків та її значення для фінансової стабільності

Україна наразі стикається зі значними політичними, економічними та соціальними викликами, які також відображаються на стані її банківського сектору. Однією з головних місій банківської системи є забезпечення достатньої ліквідності для комерційних банків. Ліквідність є визначальним фактором ефективного, стабільного та сталого функціонування банківської установи та має першорядне значення як для окремих банків, так і для всієї фінансової системи країни. Тому необхідно подальше вивчення та аналіз ліквідності з метою розробки ефективної системи управління ліквідністю.

Різні дослідники по-різному визначають термін «ліквідність» залежно від дослідницької спрямованості та типу аналізу.

На думку Косаревої І. П. та Крамської Д. О., ліквідність банку розуміється, наприклад, як його здатність своєчасно виконувати всі свої борги перед вкладниками, кредиторами та засновниками банківських установ, а також повністю мобілізувати вільні кошти юридичних та фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати в економічний розвиток країни.

Примостка Л. О. розуміє ліквідність як здатність банку швидко та повністю задовольняти свої нагальні потреби в ліквідності.

Гайдак К. М. та Люта О. В. визначають ліквідність як беззаперечну здатність банківської установи своєчасно, повно та безперервно виконувати свої грошові зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, зберігаючи при цьому достатній обсяг ліквідних та неліквідних активів.

І. Лис визначає ліквідність як якісну характеристику стану та діяльності банку, що відображає його надійність і здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання[1].

Краснова І. В. визначає ліквідність усієї банківської системи як загальну

суму ліквідних коштів, доступних для розрахункових та платіжних операцій у межах національної системи, а також для надання кредитів.

Таким чином, ліквідність відображає здатність банку виконувати свої короткострокові зобов'язання, використовуючи наявний обіговий капітал, який можна швидко перетворити на готівку.

У банківській енциклопедії поняття «ліквідність» тлумачиться таким чином [2]:

- здатність реалізовувати, продавати та конвертувати мобільні матеріальні й інші цінності в грошові кошти;
- можливість банківського бізнесу своєчасно виконувати свої кредитні та фінансові зобов'язання, забезпечуючи конвертацію відповідних активів у гроші для погашення боргів.

У науковій літературі іноді проводять розмежування таких понять, як «банківська ліквідність», «ліквідність активів», «ліквідність пасивів» та «ліквідність балансу». Однак таке поділ не завжди доцільний, оскільки всі ці категорії тісно взаємопов'язані: ліквідність активів і пасивів формує ліквідність балансу, а ліквідність балансу, у свою чергу, входить до загального поняття ліквідності банку [3].

Відповідно до чинного законодавства, ліквідність визначається як здатність банку своєчасно виконувати свої грошові зобов'язання, що забезпечується збалансованістю строків та обсягів погашення розміщених активів із строками та обсягами виконання зобов'язань банку, а також із строками та обсягами використання інших джерел коштів [4].

Залежно від суб'єкта, ліквідність поділяють на:

- ліквідність з боку клієнта – здатність своєчасно отримати банківський продукт та забезпечити своєчасне надходження коштів через банк;
- ліквідність з боку банку – здатність банку виконувати свої балансові та позабалансові зобов'язання вчасно та в повному обсязі, забезпечуючи

стабільне функціонування, проведення активних операцій та впровадження нових продуктів;

- ліквідність з боку регулятора – здатність банку за рахунок формування ресурсної бази забезпечувати своєчасне виконання зобов'язань перед клієнтами та дотримання встановлених регулятором нормативів ліквідності.

Терміни «ліквідність» та «платоспроможність» часто використовуються як взаємозамінні, але вони не є ідентичними, хоча й тісно пов'язані. Платоспроможність визначає здатність банку виконувати свої довгострокові зобов'язання, тобто отримувати достатній прибуток для виплати відсотків вкладникам та повного виконання своїх фінансових зобов'язань. Іншими словами, платоспроможність відображає здатність банку керувати своїми наявними ресурсами протягом довгострокової перспективи та вчасно виконувати свої зобов'язання.

Ліквідність, у ширшому сенсі, характеризує співвідношення між власним капіталом банку та його зобов'язаннями, а також придатність умов залучення капіталу щодо його використання для погашення боргу. Проблеми з ліквідністю не обов'язково означають неплатоспроможність банку: навіть прибутковий банк може зазнати тимчасового відтоку грошових коштів, що призводить до короткострокової втрати платоспроможності. Однак таку ситуацію, як правило, можна вирішити шляхом залучення коштів на короткостроковому ринку. Крім того, часті проблеми з ліквідністю часто є результатом недостатньої платоспроможності банку.

Додатково враховується здатність банку отримувати міжбанківські кредити та забезпечувати постійні надходження в процесі операційної діяльності. У зв'язку з цим банк прагне підтримувати запас ліквідних коштів на мінімально допустимому рівні, щоб мати можливість отримувати прибуток від розміщення ресурсів у менш ліквідні, але більш дохідні активи. Підхід до розуміння ліквідності банку як потоку дозволяє регулярно аналізувати її рівень, оцінювати

стан фінансових ринків, досліджувати динаміку відсоткових ставок, аналізувати зміни у структурі активів і пасивів та прогнозувати рівень ліквідності в майбутньому [5].

Ліквідність комерційного банку формується на основі підтримки оптимального співвідношення між трьома її складовими — власним капіталом, залученими ресурсами та їх розміщенням, що забезпечується шляхом оперативного управління структурними елементами [5].

Зобов'язання банку поділяються на реальні та умовні. Реальні зобов'язання відображаються у балансі банку та включають депозити до запитання, строкові депозити, залучені міжбанківські кошти та кошти кредиторів. Потенційні або позабалансові зобов'язання проявляються через видані банком гарантії, відкриті кредитні лінії для клієнтів та інші подібні зобов'язання [6, с. 55].

Реальні зобов'язання визначаються як «зобов'язання, що відображаються на відповідних балансових рахунках і включають депозити, залучені міжбанківські кредити, випущені цінні папери (векселі, депозитні та ощадні сертифікати)» [7].

Умовні зобов'язання визначаються як «зобов'язання банку, що відображаються на позабалансових рахунках і можуть виникнути за певних обставин, наприклад, у вигляді гарантій, порук чи інших зобов'язань, виданих банком» [7].

У науковій літературі поняття ліквідності банку часто розглядають у тісному зв'язку з ліквідністю активів і пасивів, ліквідністю балансу та ліквідністю банківської системи загалом [8].

Ліквідність активів – це здатність конвертувати активи в готівку протягом певного періоду без значної втрати вартості, особливо під час погашення боргу позичальнику або врегулювання боргу.

Ліквідність пасивів стосується здатності банку отримувати доступ до стабільних джерел фінансування, незалежно від коливань процентних ставок. Вона охоплює загальну здатність задовольняти довгострокові потреби банківських операцій у ліквідності з надійних та стабільних джерел.

Ліквідність балансу – це сума ліквідності активів та пасивів. Вона відображає збалансовану структуру балансу, в якій активи та умови їх реалізації відповідають умовам андеррайтингу боргу. Це забезпечує стабільну ресурсну базу для банку.

Основною проблемою для банку та банківської системи загалом є незбалансованість ліквідності. Коли потреба в ліквідних коштах не збігається з їх пропозицією на ринку, банки під час своєї діяльності можуть стикатися або з дефіцитом, або з надлишком ліквідних коштів. Дефіцит ліквідності створює ризики втрати ліквідності, невідповідності нормативам НБУ, накладення штрафів і санкцій з боку регулятора, а також загрозу втрати ресурсної бази банку — депозитів або неможливості їх повернення. Профіцит ліквідності означає, що надлишкові кошти не використовуються для отримання доходу, що свідчить про низьку ефективність діяльності банку або про неможливість раціонально розмістити наявні ресурси [9]. Для підтримки належного рівня ліквідності банк повинен ефективно управляти своїми активами та пасивами (Рис. 1.1).

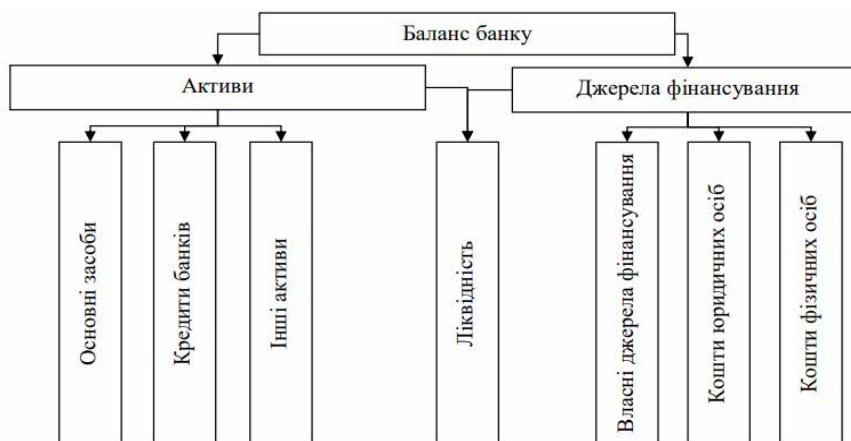

Рис. 1.1 Місце ліквідності серед активів та фінансових ресурсів

Джерело: складено автором на основі [10]

Активи банку представляють його ресурси, що генерують дохід, включаючи кредити, інвестиції в цінні папери та інші фінансові інструменти. Його зобов'язання відображають походження його ресурсів, включаючи депозити клієнтів, міжбанківські кредити, кошти, залучені шляхом випуску цінних паперів, та інші позики.

Місце ліквідності серед активів та фінансових ресурсів банку визначається її значенням для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності установи. Для підтримки належного рівня ліквідності банк повинен дотримуватися нормативів, встановлених регулятором, зокрема щодо співвідношення високоліквідних активів до загальних зобов'язань [7, с.78]. До високоліквідних активів відносяться готівкові кошти та короткострокові державні цінні папери, які дозволяють банку швидко залучати необхідні ресурси для виконання своїх зобов'язань.

Водночас надмірна концентрація високоліквідних активів може негативно позначатися на прибутковості банку, оскільки вони зазвичай забезпечують нижчий дохід порівняно з менш ліквідними активами, такими як довгострокові кредити. Тому банк має підтримувати оптимальний баланс між ліквідністю та прибутковістю, враховуючи структуру пасивів та поточну ринкову кон'юнктуру [11].

Ефективне управління ліквідністю також передбачає врахування термінів погашення активів та зобов'язань банку. Зокрема, банк повинен забезпечити, щоб терміни погашення його зобов'язань збігалися з термінами погашення його кредитів та інших активів. Це мінімізує ризик дефіциту ліквідності та запобігає нездатності банку вчасно задовольнити вимоги своїх вкладників та кредиторів.

Поняття ліквідності можна розглядати залежно від рівня: на мікро- та макрорівнях. На мікрорівні ліквідність банку визначається як здатність окремої установи генерувати достатньо ресурсів для своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань, а також забезпечувати умови для розвитку банку. На

макрорівні йдеться про ліквідність усієї банківської системи, тобто її здатність у сукупності задовольняти вимоги вкладників, надавати кредити та виконувати інші функції [12].

Ліквідність банку виконує низку функцій (рис. 1.2):

- стратегічну
- стабілізаційну
- управлінську
- конкурентно-статусну
- трансформаційну

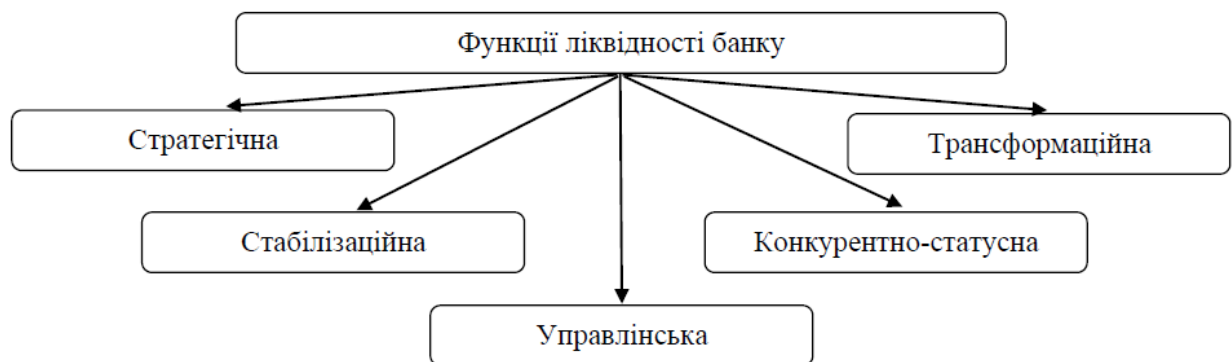

Рис. 1.2 Функції ліквідності банку

Джерело: складено автором на основі [12]

Ліквідність банку залежно від терміну перетворення активів на гроші поділяють на такі типи:

- Первинна ліквідність (ліквідність першого рівня, поточна) – відображає здатність банку виконувати короткострокові зобов'язання та забезпечувати регулярні виплати. До її основних складових належать готівка та її еквіваленти, короткострокові банківські депозити та цінні папери високої оборотності.
- Вторинна ліквідність (ліквідність другого рівня, проміжна) – включає активи, які банк може перетворити на гроші у коротко- та середньостроковому періоді. Сюди відносяться короткострокові

депозити уряду, позики від інших фінансових установ, а також більш тривалі цінні папери.

- Ліквідність третього рівня (довгострокова) – характеризує можливість банку мобілізувати ресурси у довгостроковій перспективі. До неї належать іпотечні кредити, довгострокові угоди та інші активи з тривалістю понад один рік [3].

Також ліквідність поділяють за видом платіжних засобів на чотири основні категорії:

- безготівкова ліквідність;
- готівкова ліквідність;
- валютна ліквідність;
- цінні папери.

Слід зауважити, що ліквідність банку поступово формується в процесі його розвитку і збільшення обсягів активів і пасивів, що здійснюються ним.

Вибір показників для оцінки ліквідності банку може залежати від особливостей ринку, на якому діє банк, виду банківських операцій, умов та особливостей їх здійснення (табл. 1.1) [13].

На ліквідність банку та загальну фінансову стабільність впливають численні фактори. Їх зазвичай поділяють на дві основні категорії: зовнішні (екзогенні) фактори та внутрішні (ендогенні) фактори.

До зовнішніх (екзогенних) факторів належать:

1. Економічна та політична ситуація в країні;
2. Ефективність державного регулювання та нагляду.

Таблиця 1.1

Чинники що впливають на фінансову стійкість банку

Зовнішні	Внутрішні
Економічний та політичний стан	Якість управління діяльністю банку
Ефективність державного регулювання та контролю	Достатність власного капіталу банку
Стан грошового ринку і ринку цінних паперів	Розмір банку, якість і стійкість ресурсної бази банку
Можливість підтримки з боку держави	Ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення
Досконалість законодавства	Збалансованість активів і пасивів за сумами та строками
Надійність клієнтів і партнерів банку	Ступінь ризику окремих активних операцій
Рівень банківської конкуренції	Прибутковість активів банку
Технологічні фактори	Структура та диверсифікація активів
	Динаміка та структура клієнтської бази
	Досвід та кваліфікація менеджменту банку.
	Обрана стратегія управління ліквідністю.
	Ділова репутація банку.
	Спеціалізація банку

Джерело: складено автором на основі [3,13]

Комерційні банки безпосередньо залежать від заходів грошово-кредитного регулювання, яке впливає на їх ліквідність і платоспроможність через такі механізми:

- Рестрикційна політика центрального банку: підвищення ставки рефінансування, зміна норм обов'язкового резервування, встановлення мінімального розміру власного капіталу та обов'язкових економічних нормативів, що впливають на структуру та ефективність активних і пасивних операцій банку;
- Фіскальна політика держави;
- Операції центрального банку на відкритому ринку з державними цінними паперами та іноземною валютою. Для підтримки ліквідності комерційних банків та стимулювання їх кредитної активності центральний банк може виступати покупцем на відкритому ринку [14].

1. Стан грошового ринку і ринку цінних паперів [3].

Цей фактор суттєво впливає на перерозподіл тимчасово вільних коштів між учасниками ринку, зокрема банками. Високорозвинений ринок дозволяє банкам швидко залучати кошти для підтримки ліквідності, а стабільний ринок цінних паперів пропонує можливість їх швидкого продажу за потреби. І навпаки, якщо ринок недостатньо розвинений, банки не користуються цими можливостями та змушені шукати інші джерела фінансування. Цей аспект також охоплює розвиток міжбанківського ринку.

2. Можливість підтримки з боку держави.

Цей фактор проявляється у реалізації монетарної політики урядом та центральним банком, зокрема через можливість отримання державних позик за рахунок коштів центрального банку. В Україні це досягається, перш за все, через програми рефінансування та гарантування ліквідності для комерційних банків, що пропонуються Національним банком України (НБУ).

3. Досконалість законодавства — йдеться не лише про законодавчі можливості стягнення заборгованості, що є актуальним питанням для українських банків, але й про встановлені вимоги до самих банків. Наприклад, відповідно до постанов НБУ, резервний капітал зберігається на окремому рахунку в НБУ, що дозволяє здійснювати поточний контроль за однією зі складових фінансової стійкості банку [3].

4. Надійність клієнтів і партнерів банку.

Наявність надійних клієнтів дозволяє банку залучати кошти на довгострокову перспективу, а також дає йому можливість отримати кредит від своїх партнерів у разі надзвичайної ситуації.

5. Рівень банківської конкуренції

Залежно від інтенсивності конкуренції на ринку певних банківських продуктів, змінюється потенційний рівень прибутковості нового продукту (за умови відсутності конкуренції), а також існуючий попит та кількість клієнтів, доступних на ринку, що також впливає на джерела грошових потоків банку.

До внутрішніх чинників можна віднести:

1. Якість управління діяльністю банку.

Професіоналізм та кваліфікація керівників і співробітників комерційного банку безпосередньо впливають на його ліквідність. Цей фактор має вирішальне значення для ефективного управління ліквідністю та підтримки фінансової стабільності установи.

2. Достатність власного капіталу банку.

Розмір власного капіталу банку позитивно впливає на його ліквідність, оскільки цей власний капітал діє як буфер на випадок непередбачених подій, які можуть призвести до відтоку коштів і, отже, до кризи ліквідності або платоспроможності.

3. Розмір банку, якість і стійкість ресурсної бази банку.

Залежно від якості та стабільності своїх ресурсів, банк має різні варіанти ефективного використання залучених коштів. Стабільні ресурси та гарантія того, що клієнти не знімуть свої кошти передчасно, дозволяють йому збільшувати обсяг своїх довгострокових активів, включаючи кредити та інші фінансові інструменти.

4. Ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення.

Чим вираженіша ця залежність від банку, тим серйознішими будуть проблеми у разі тимчасової неплатоспроможності.

5. Збалансованість активів і пасивів за сумами та строками.

Це визначає здатність банку виконувати свої зобов'язання у відведені терміни. Ліквідність тут розглядається не як статична величина на балансі, а як потік, тобто як співвідношення між часовими інтервалами між надходженням коштів та їх поверненням.

6. Ступінь ризику окремих активних операцій.

Це визначає ймовірність збитків при продажу активів або ризик неповернення інвестованого капіталу. Ризик активів залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як:

- стратегія банку при розміщенні коштів;
- структура і якість його кредитного портфеля;
- активність інвестування в цінні папери;
- якість проведеного фінансового аналізу;
- стан реального сектора економіки, державних фінансів.

Чим вищий ризик активних операцій банку, тим більша ймовірність втрат при перетворенні активів у грошові кошти, що негативно впливає на його ліквідність. Якість аналізу та контролю ризиковості операцій українських банків підтримується нормативами, введеними НБУ, а також новим нормативним показником для оцінки ліквідності [15].

7. Прибутковість активів банку.

Чим більша частка оборотних активів у балансі банку, і чим вища їх ефективність та прибутковість, тим стабільнішим є фінансове становище банку.

8. Структура та диверсифікація активів.

У процесі управління ліквідністю особливе значення має структура активів. Для забезпечення розрахунково-касового обслуговування клієнтів та своєчасного повернення коштів до запитання банк повинен мати певний запас високоліквідних активів. Диверсифікація активів, тобто їх розміщення в різних напрямках, позитивно впливає на рівень ліквідності, оскільки знижує сукупний ризик активів [16].

9. Динаміка та структура клієнтської бази.

Це має прямий вплив не лише на доступність та стабільність ресурсів банку, але й на його здатність планувати надходження та відплив ліквідних коштів.

10. Досвід та кваліфікація менеджменту банку.

11. Обрана стратегія управління ліквідністю.

12. Ділова репутація банку.

13. Спеціалізація банку.

Аналіз наукових підходів до поняття «ліквідність» дозволяє сформулювати точне визначення. Ліквідність банку – це здатність установи швидко та ефективно конвертувати свої активи в готівку або інші легкодоступні ресурси для виконання своїх фінансових зобов'язань перед вкладниками та кредиторами. Цей показник має вирішальне значення для фінансової стабільності банку та забезпечує безперебійне функціонування банківської системи. Він допомагає пом'якшити ризики недостатньої ліквідності, яка може призвести до фінансових труднощів та втрати довіри серед учасників ринку.

1.2. Інструменти ефективного управління ліквідністю банківських установ.

Управління ліквідністю є одним із ключових напрямів банківського менеджменту, оскільки ліквідність визначає здатність банку своєчасно виконувати зобов'язання перед клієнтами, інвесторами та регуляторами. Ефективне управління ліквідністю забезпечує фінансову стійкість банку та знижує ризик дефолту [17]. У практиці комерційних банків застосовуються різні інструменти та методи управління ліквідністю, основним з яких є короткострокове та довгострокове планування ліквідності, що включає:

- 1) бюджетування і прогнозування: складання планів щодо притоку і відтоку коштів банку оцінити поточний рівень ліквідності та передбачити можливість розриву в грошових потоках що дозволяє уникнути несподіваних дефіцитів ліквідності та запобігти кризовим ситуаціям;
- 2) аналіз ліквідних активів: включає оцінку та планування ліквідних активів, які банк може швидко конвертувати в готівку (наприклад,

короткострокові зобов'язання, державні цінні папери, резерви в центральному банку) [18].

Інструменти управління ліквідністю комерційного банку є частиною комплексу заходів, спрямованих на підтримку стабільної платоспроможності. Вони допомагають запобігти дефіциту ліквідності та забезпечити банку необхідну ліквідність для виконання своїх зобов'язань.

Основними інструменти управління ліквідністю банківських установ є:[19, с.72].

1. **Обов'язкові резерви.** Банки зобов'язані тримати певний відсоток своїх депозитів як резерви в центральному банку. Ці резерви становлять буфер ліквідності, який можна мобілізувати у разі збільшення потреби в ліквідності.
2. **Високоліквідні активи.** Банки інвестують в активи, які можна швидко конвертувати в готівку, такі як державні облігації, короткострокові казначейські векселі та інші надійні та високоліквідні цінні папери.
3. **Міжбанківське кредитування.** Банки можуть швидко отримувати кошти на міжбанківському ринку для покриття короткострокового дефіциту ліквідності та таким чином подолати дефіцит фінансування.
4. **Операції центрального банку.** Центральні банки пропонують комерційним банкам різні інструменти рефінансування, включаючи угоди про зворотний викуп, ломбардні кредити та балансові кредити. Ці інструменти дозволяють банкам отримувати ліквідність в обмін на цінні папери.
5. **Управління термінами погашення активів та пасивів.** Керуючи термінами погашення своїх зобов'язань та надаючи кредити, банки можуть краще координувати свої грошові потоки, тим самим зменшуючи ризик дефіциту ліквідності.

6. Факторинг та сек'юритизація. Ці методи передбачають продаж активів (наприклад, кредитів) іншій фінансовій установі або конвертацію їх у цінні папери, що дозволяє швидко залучити капітал.
7. Залучення довгострокових депозитів. Конкурентні процентні ставки спонукають клієнтів інвестувати свої кошти на довший термін, тим самим зміцнюючи ресурсну стабільність банку.
8. Диверсифікація джерел фінансування. Використання різноманітних джерел фінансування — міжбанківських кредитів, депозитів та випуску облігацій — зміцнює стійкість банку до коливань ринку та зменшує його залежність від одного джерела.
9. Прогнозування та планування ліквідності. Банки використовують аналітичні моделі для передбачення змін попиту на ліквідність, оцінки історичних даних та врахування сезонних коливань, щоб своєчасно коригувати свої резерви ліквідності.

Використання цих інструментів дозволяє банкам підтримувати належний рівень ліквідності, своєчасно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та партнерами та зберігати фінансову стабільність навіть в умовах коливань ринку.

Управління ліквідністю комерційного банку є передумовою беззбиткового функціонування як окремих банківських установ, так і банківської системи загалом. Воно визначає стабільність та платоспроможність банків, підтримує довіру клієнтів і регуляторів [20, с.87]. Розглянемо основні методи, які використовуються для управління ліквідністю в комерційних банках, що представлені на рисунку 1.3.

Рис. 1.3 Сучасні методи управління ліквідністю банків

Джерело: складено автором

Резервні фонди. Комерційні банки зобов'язані тримати певну суму в резервному фонді, на кореспондентських рахунках у центральному банку. Це забезпечує їм додаткову ліквідність для задоволення непередбачених потреб.

Інвестування ресурсів у високоліквідні активи. Банки зазвичай інвестують частину своїх фінансових ресурсів у високоліквідні інструменти, включаючи державні облігації та короткострокові цінні папери. Ці активи можна швидко продати або використовувати як забезпечення за кредитами.

Короткострокове міжбанківське кредитування. У разі дефіциту ліквідності банки можуть отримати необхідні кошти на міжбанківському ринку. Це дозволяє їм швидко придбати суму, необхідну для покриття своїх короткострокових зобов'язань.

Інструменти центрального банку. Центральні банки надають комерційним установам можливість отримання кредитів рефінансування або позик під

заставу активів, що виступає додатковим джерелом ліквідності. Такі операції зазвичай реалізуються у формі операцій зворотного викупу (репо) чи ломбардних кредитів [21].

Лімітування кредитних ризиків та управління кредитним портфелем. Банківські установи запроваджують обмеження на обсяги кредитування та встановлюють ліміти для контролю рівня ризику, що допомагає уникнути проблем із ліквідністю. Крім того, банки регулярно аналізують і коригують структуру свого кредитного портфеля з метою його оптимізації та мінімізації ризиків неповернення [22,с.62].

Депозитна політика. Ефективне управління депозитними умовами та процентними ставками допомагає контролювати грошові потоки (припливи та відпливи) і тому є ключовим інструментом забезпечення ліквідності банку. Для гарантування стабільної ресурсної бази фінансові установи використовують спеціальні депозитні програми, розроблені для залучення коштів на визначений період.

Управління обсягом та строками погашення зобов'язань. Впровадження стратегії управління умовами платежів дозволяє банкам ефективно прогнозувати грошові потоки та підтримувати необхідний рівень ліквідності протягом певних періодів.

Прогнозування та аналіз грошових потоків. Використовуючи аналітичні інструменти, банки можуть визначати свої майбутні потреби в ліквідності на основі історичних показників, сезонних коливань та поточних ринкових тенденцій. Такий підхід дозволяє їм швидко реагувати на зміни у фінансовому середовищі та уникати дефіциту ліквідності.

Забезпечення ліквідності (обмеження відкритих позицій). Деякі фінансові установи встановлюють обмеження на використання певних сум, щоб запобігти надмірному виснаженню своєї ліквідності. Це дозволяє контролювати ризики на початку ринку та підтримувати фінансову стабільність.

Сек'юритизація активів. Цей механізм передбачає конвертацію частини активів банку, зокрема його кредитних зобов'язань, у цінні папери, якими можна торгувати на фінансових ринках. Це дозволяє банку швидко залучати додаткові кошти та збільшувати свою ліквідність. Широке використання цих інструментів дає банкам змогу підтримувати оптимальний рівень ліквідності, збалансовувати структуру активів і пасивів і швидко реагувати на коливання ринку, забезпечуючи стабільність своїх фінансових операцій.

Стратегічні принципи та підходи до управління ліквідністю комерційних банків, представлені на рисунку 1.4, спрямовані на підтримання їх платоспроможності, фінансової стійкості та захист від непередбачуваних ринкових ризиків. Управління ліквідністю є складовою частиною загальної стратегії банку, що базується на системному підході, який поєднує довгострокове планування з оперативним регулюванням [23,с.89].

Рис. 1.4 Стратегії та принципи управління ліквідністю комерційних банків

Джерело: складено автором

Таким чином, управління ліквідністю є важливим елементом фінансової стратегії комерційного банку та вирішальним фактором стабільності його діяльності. Надійне та ефективне управління ліквідністю дозволяє банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, інвесторами та регуляторними органами, уникати дефіциту ліквідності, підтримувати фінансову стабільність та зміцнювати довіру в усьому банківському секторі.

Сучасна банківська практика використовує широкий спектр інструментів управління ліквідністю. Серед найважливіших: встановлення обов'язкових резервів, інвестиції у високоліквідні активи, міжбанківські операції, співпраця з центральним банком, сек'юритизація активів, факторинг, управління термінами погашення активів та пасивів, прогнозування грошових потоків та диверсифікація джерел фінансування. Використання цих інструментів, окремо або в поєднанні, дозволяє банкам ефективно адаптуватися до ринкових змін, мінімізувати ризики та запобігати кризам ліквідності.

1.3. Основні підходи до регулювання ліквідністю комерційних банків в зарубіжній та вітчизняній практиці банківської діяльності.

Комерційні банки відіграють центральну роль у фінансовій стабільності не лише банківської системи, а й держави та суспільства в цілому. Саме тому банківський сектор є одним із найбільш регульованих для забезпечення фінансової стабільності комерційних банків.

У більшості країн світу банківське регулювання здійснюється центральними банками, такими як Національний банк України та Федеральна резервна система США.

Міжнародна практика показує, що в розвинених країнах з більш надійними банківськими системами нормативи ліквідності центральних банків обмежуються одним або двома показниками.

Так, у Великобританії комерційні банки звітують перед центральним банком (ЦБ) за єдиним показником ліквідності. Цей показник розраховується як співвідношення готівкових коштів, коштів на рахунках ностро, цінних паперів і векселів з терміном погашення до 1 року. Стандартне значення цього показника становить не менше 12,5%. На додаток до цього розрахунку коефіцієнтів ліквідності банки Великобританії розраховують додаткові показники ліквідності для внутрішніх потреб [24].

У Сполучених Штатах немає встановлених стандартів банківської ліквідності. Це пов'язано з високорозвиненою банківською системою країни, де регулювання банківської ліквідності належить до компетенції керівництва банку, а не регуляторного органу. Керівники американських комерційних банків використовують п'ять показників для оцінки ліквідності банку:

- Відношення кредитів до депозитів.

Цей показник показує, якою мірою кредитний портфель фінансується депозитами банку. Його базове значення становить не менше 80%.

- Чиста залежність від неосновних джерел фінансування.

Цей показник відображає надійність варіантів фінансування на професійних грошових ринках та розраховується як співвідношення між короткостроковою та довгостроковою заборгованістю. Його мінімальне значення становить 20%.

- Коефіцієнт чистих короткострокових зобов'язань.

Цей показник вимірює залежність фінансування активів від короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт розраховується шляхом ділення різниці між короткостроковими зобов'язаннями (термін погашення менше одного року) та короткостроковими активами (термін погашення менше одного року) на загальну суму активів. Його мінімальне значення становить 20%.

- Відношення грошової ліквідності до загальної суми зобов'язань.

Цей показник оцінює здатність банку задовольняти свої потреби в ліквідності за рахунок високоліквідних активів. Він розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до загальних зобов'язань. Низьке значення вказує на те, що банк, ймовірно, задовольнятиме свої потреби в ліквідності, продаючи менше активів або виходячи на ринки капіталу. Недоліком низького значення є те, що банки стають більш вразливими під час кредитування учасників фінансового ринку, чутливих до коливань ринку. Значення за замовчуванням для цього показника становить максимум 8%.

- Показник надійності оптового фінансування.

Цей показник показує частку ринкового фінансування (міжбанківського фінансування) у загальному боргу. Він розраховується шляхом ділення загального боргу плюс депозити, отримані через фінансових посередників, на загальний борг банку.

У Федеративній Республіці Німеччина система коефіцієнтів банківської ліквідності складається з наступних 2 показників: [25]

- Коефіцієнт короткострокової ліквідності фінансових установ. Даний показник розраховується як співвідношення суми короткострокових і середньострокових інвестицій строком до 4 років і обсягу залучених ресурсів строком до 4 років.
- Критерії довгострокової ліквідності банківських установ. Цей критерій розраховується як співвідношення довгострокових активів і пасивів з відповідним періодом більше 4 років.

Центральні банки та інші державні наглядові органи регулюють не лише ліквідність окремих банків, а й ліквідність усієї банківської системи. Регулювання банківської ліквідності є невід'ємною частиною монетарної політики кожної країни, оскільки її основною метою є стабільність банківської системи. Оптимальний рівень ліквідності є важливим для платоспроможності та стабільності банківської системи і тому є передумовою стабільного

економічного розвитку. І навпаки, недостатня або надмірна ліквідність підриває стабільність та надійність не лише банківської системи, а й усієї економіки.

Недостатня ліквідність у банківській системі означає, що банки не можуть погасити свої борги, що призводить до відтоку капіталу з сектору та, як наслідок, до скорочення банківської активності. Надлишок ліквідності в банківській системі призводить до інфляції та зниження загальної ефективності монетарної політики.

Світовий досвід показує, що найбільші фінансові операції на відкритих ринках відбуваються в країнах з активною політикою процентних ставок, на рівні або дуже близько до облікової ставки центрального банку. У цих країнах операції на відкритому ринку, як правило, проводяться через кредитні або депозитні операції. Отже, в цих країнах облікова ставка центрального банку є базовою процентною ставкою, яка визначає витрати на рефінансування на ринку. Зміни процентних ставок відображають зміни в політиці центрального банку і таким чином впливають на досягнення цільових показників інфляції через різні канали переказу іноземної валюти.

У країнах, де центральні банки впроваджують стерилізаційні заходи, тобто операції, спрямовані на зменшення надлишкової ліквідності, облікова ставка застосовується до поточних депозитних операцій. У країнах без проблем з надмірною ліквідністю, таких як Європейський Союз та Велика Британія, облікова ставка застосовується до поточних операцій на відкритому ринку.

Наступним інструментом впливу на ліквідність банківської системи є ставка обов'язкового резервування. Ставка обов'язкового резервування відноситься до частини грошових коштів комерційних банків, акумульованих на кореспондентських рахунках центрального банку. Таким чином, коли відсоток обов'язкових резервів збільшується, центральний банк знижує ліквідність банківської системи, обмежуючи банківські ресурси [26].

Коли норма необхідних резервів падає, центральний банк сприяє розширенню ресурсної бази комерційних банків і збільшенню ліквідності. В останні роки за кордоном намітилася тенденція до зниження норм обов'язкових резервів, а деякі країни і зовсім відмовилися від цього засобу регулювання ліквідності банківської системи. Причиною відмови від цього продукту є його інтерпретація як специфічного податку, який скорочує ресурсну базу, збільшує вартість банківських продуктів і знижує конкурентоспроможність банківських установ. Країни, які підтримують цю політику, включають Великобританію, Австралію, Нову Зеландію, Швейцарію та Канаду. У деяких країнах центральний банк практикує нарахування відсотків на суму резервів, сформованих на кореспондентських рахунках в центральному банку. Так, у Словаччині цей відсоток становить 1,5%, у Польщі - 0,9% від облікової ставки, а в Угорщині цей показник дорівнює обліковій ставці [27].

Центральний банк ефективно регулює ліквідність банківської системи, встановлюючи стандарти діяльності комерційних банків та інструменти монетарної політики. Основною метою заходів регулювання ліквідності банків є підтримка стабільності банківської системи та досягнення тактичних і стратегічних цілей монетарної політики.

Висновок до розділу 1

Управління ліквідністю банку є ключовим елементом стабільності банківської системи та необхідною умовою її стійкості в періоди економічної невизначеності. Теоретичний аналіз показує, що на ліквідність банку впливає складна мережа взаємозалежних факторів: загальний фінансово-економічний стан країни, довіра вкладників, внутрішня політика банку, структура його активів і пасивів, якість управління ризиками та регуляторні вимоги. Перш за все, банк повинен бути здатним своєчасно виконувати свої зобов'язання. Це безпосередньо залежить від ефективності нарошування резервів високоліквідних активів, структури його ресурсів та балансу між активними та пасивними операціями.

Регуляторні стандарти, зокрема ті, що стосуються коефіцієнтів ліквідності, відіграють системну роль, оскільки вони встановлюють мінімальні стандарти фінансової стабільності та стимулюють банки до оптимізації структури своїх активів. Короткострокові та довгострокові стандарти ліквідності є особливо важливими, оскільки вони забезпечують здатність банку протистояти коливанням, пов'язаним з кризами, та уникати дефіциту ліквідності.

Ефективність політики управління ліквідністю значною мірою залежить від послідовності, з якою банк управляє термінами погашення своїх активів та пасивів, оптимізує структуру портфеля, використовує інструменти ринку капіталу та підтримує достатні резерви. Важливо розуміти, що ліквідність не є статичним показником: вона постійно змінюється під впливом внутрішніх управлінських рішень та загального економічного середовища. Тому банки повинні розробляти гнучкі стратегії та застосовувати сучасні підходи до прогнозування грошових потоків.

Ефективність політики управління ліквідністю значною мірою залежить від послідовності, з якою банк управляє термінами погашення своїх активів та пасивів, оптимізує структуру портфеля, використовує інструменти ринку капіталу та підтримує достатні резерви. Загалом кажучи, ліквідність є фундаментальним параметром фінансової стабільності банку, а її ефективне управління забезпечує стабільність не лише відповідної установи, а й усього банківського сектору. Зіткнувшись із сучасними викликами, головним питанням є пошук балансу між прибутковістю та надійністю, оскільки надлишок ліквідності знижує прибутковість, а брак ліквідності ставить під загрозу платоспроможність. Тому банки повинні активно вдосконалювати свої системи контролю, розробляти механізми запобігання ризикам та забезпечувати дотримання регуляторних вимог. Це закладає основу для сталої фінансової стабільності та зміцнює довіру до банківської системи.

РОЗДІЛ 2. Динаміка стану управління ліквідністю в банківському секторі

2.1. Тенденція діяльності Національного банку України у сфері регулювання ліквідністю банків

З огляду на політичну, економічну та соціальну нестабільність в Україні, банківська система стикається з численними викликами. Одним із пріоритетів є забезпечення достатньої ліквідності для комерційних банків, що є необхідною умовою для їх безперебійної роботи та фінансової стабільності.

Ліквідність має першочергове значення як для кожного окремого банку, так і для стабільності всієї фінансової системи країни.

Ліквідність банку стосується його здатності виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та іншими контрагентами своєчасно та в повному обсязі. Це ключовий показник його фінансової стабільності, надійності та репутації, оскільки відображає його здатність відповідально та безперервно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Для ефективної роботи в умовах коливального ринкового середовища банк повинен підтримувати оптимальний баланс між різними формами ліквідності: негайною ліквідністю, короткостроковою ліквідністю та довгостроковою ліквідністю. Кожна з цих форм значною мірою сприяє загальній фінансовій стабільності банку.

Негайна ліквідність означає здатність банку виконувати свої платіжні зобов'язання перед клієнтами та партнерами без затримки. Для цього банку потрібна достатня ліквідність, включаючи готівку та залишки на кореспондентських рахунках в інших банках, для гарантування платежів та щоденних розрахунків. Підтримка достатньої негайної ліквідності є важливою для безперебійної роботи банку та запобігання потенційним фінансовим кризам.

Поточна ліквідність відображає здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання протягом усієї своєї діяльності. Вона передбачає наявність достатніх коштів для обробки платежів клієнтів, проведення міжбанківських операцій та управління іншими рутинними фінансовими операціями. Для

забезпечення належного рівня поточної ліквідності банк повинен ефективно управляти своїми грошовими потоками, прогнозувати очікувані надходження та відтоки грошових коштів, а також підтримувати оптимальний баланс між високоліквідними та неліквідними активами.

Короткострокова ліквідність характеризує здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання протягом відносно короткого періоду, як правило, до одного року. Її рівень визначається достатньою кількістю ліквідних активів та наявністю стабільних джерел фінансування, необхідних для покриття очікуваних відтоків грошових коштів, включаючи повернення депозитів, врегулювання міжбанківських кредитів та інші короткострокові зобов'язання.

Довгострокова ліквідність відображає здатність банку своєчасно виконувати власні фінансові зобов'язання протягом довгострокової перспективи, тобто протягом періоду, що перевищує один рік. Підтримка цієї спроможності вимагає від банку генерування достатнього грошового потоку для погашення довгострокових депозитів, боргових цінних паперів та інших довгострокових фінансових інструментів. Це вимагає забезпечення збалансованої структури активів і пасивів з урахуванням термінів погашення, диверсифікації джерел фінансування та побудови надійних партнерських відносин з клієнтами та інституційними інвесторами.

Підтримка оптимального рівня ліквідності є важливою для стабільності банку в періоди волатильності ринку. Це зміцнює його стійкість до зовнішніх потрясінь та допомагає зміцнити довіру вкладників та інвесторів. Однак надмірна ліквідність може негативно вплинути на коефіцієнти прибутковості, оскільки високоліквідні активи зазвичай пропонують нижчу дохідність, ніж менш ліквідні фінансові інструменти.

Ліквідність банку оцінюється за допомогою різних методів, де аналіз коефіцієнтів відіграє вирішальну роль. Найважливішими коефіцієнтами, визначеними нормативними вимогами Базельського комітету з банківського нагляду (Базель III), є коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). Ці коефіцієнти спрямовані на

забезпечення банками достатньої ліквідності, щоб протистояти наслідкам короткострокових та довгострокових фінансових потрясінь.

Разом із тим, зазначені індикатори мають певні методологічні обмеження. Серед них — складність забезпечення високої точності вихідних даних, а також відносно обмежене охоплення ризиків ліквідності, які можуть проявлятися у різних формах залежно від ринкових умов (рис. 2.1).

Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті	коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)
--	--	--

Рис. 2.1. Нормативи ліквідності у банках України відповідно до вимог НБУ

Джерело: складено автором на основі [28]

LCR_{ВВ} визначає здатність банку покривати очікувані відтоки грошових коштів протягом 30 днів за рахунок високоякісних ліквідних активів. Його розрахунок здійснюється шляхом співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відтоку грошових коштів. Згідно з вимогами НБУ, значення LCR_{ВВ} має бути не менше 100%, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку для покриття короткострокових зобов'язань [29,с.5].

Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) – це показник, що характеризує здатність банку виконувати свої зобов'язання в іноземній валюті протягом 30 днів, навіть у кризовій ситуації. Його метод розрахунку подібний до методу розрахунку загального коефіцієнта покриття ліквідності (LCR), але він враховує лише активи та зобов'язання, деноміновані в іноземній валюті. Мінімальний нормативний LCR, встановлений Національним банком України, становить 100%. Цей рівень гарантує, що банк має достатньо ліквідних активів в іноземній валюті для покриття потенційного відтоку коштів.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) є ключовим показником довгострокової ліквідності банку та відображає достатність стабільних джерел

фінансування для підтримки активів протягом одного року. Цей коефіцієнт розраховується на основі співвідношення між наявним стабільним фінансуванням та необхідним стабільним фінансуванням. Мінімальний NSFR, встановлений Національним банком України, становить 100%. Цей рівень забезпечує підтримку збалансованої структури активів і пасивів та сприяє зміцненню довгострокової фінансової стабільності банків.

Результати емпіричного аналізу показників ліквідності банківської системи України за період 2020-2024 рр. засвідчують значний вплив військових дій на динаміку досліджуваних коефіцієнтів. Зокрема, коефіцієнт LCR_{вв} демонструє стійку тенденцію до зростання, що є особливо помітним протягом останніх двох років досліджуваного періоду, збільшившись з 481,1% у 2020 році до 2377,2% у 2024 році (рис. 2.2). Зазначена динаміка вказує на суттєве підвищення здатності банківських установ покривати короткострокові зобов'язання високоліквідними активами, деномінованими в національній валюті.

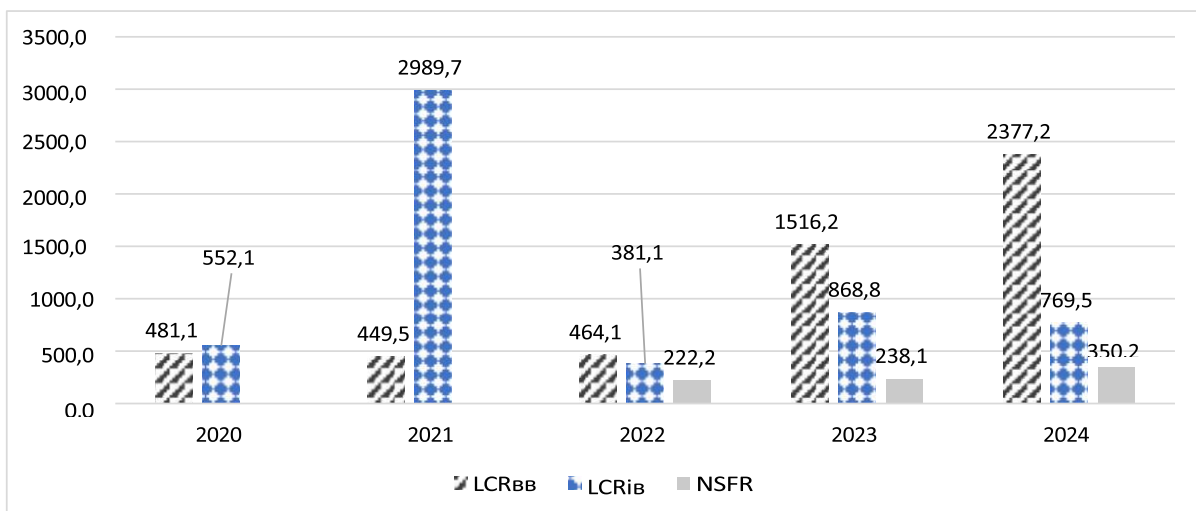

Рис. 2.2 Динаміка середнього значення показників ліквідності банківської системи України в 2020-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [30]

Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) протягом звітного періоду характеризувався підвищеною волатильністю. Зокрема, цей показник різко зріс, досягнувши 2 989,7% у 2021 році, а потім значно впав до 381,1% у 2022 році. Однак у 2023 та 2024 роках спостерігалася певна

стабілізація коефіцієнта, відповідно, зі значеннями 868,8% та 769,5%. Незважаючи на ці коливання, банківська система України загалом підтримує достатні резерви в іноземній валюті для покриття своїх короткострокових зобов'язань, що свідчить про низький ризик проблем із фінансовою стабільністю, пов'язаних з потенційним дефіцитом валюти.

Поступове збільшення коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) з 222,2% у 2020 році до 350,2% у 2022 році відображає позитивну тенденцію до більшої стабільності джерел фінансування банківського сектору. Це свідчить про підвищену здатність банків забезпечувати достатнє довгострокове фінансування своєї діяльності. Хоча офіційні статистичні дані за останні два роки звітного періоду відсутні, спостережувана позитивна тенденція свідчить про покращення цього показника.

Крім того, протягом аналізованого періоду спостерігається помітне збільшення обсягу коштів на кореспондентських рахунках в українських банках. Якщо загальний обсяг цих залишків у 2020 році становив 30,3 млрд гривень, що спочатку свідчило про обмежену платоспроможність, то у 2021 році цей показник досяг 52,4 млрд гривень, що на 73% більше, ніж у попередньому році. Таке зростання може свідчити про зниження ефективності управління ліквідністю, оскільки банки змушені накопичувати великі обсяги високоліквідних коштів на кореспондентських рахунках у Національному банку України замість того, щоб активно інвестувати їх у прибуткову діяльність (рис. 2.3).

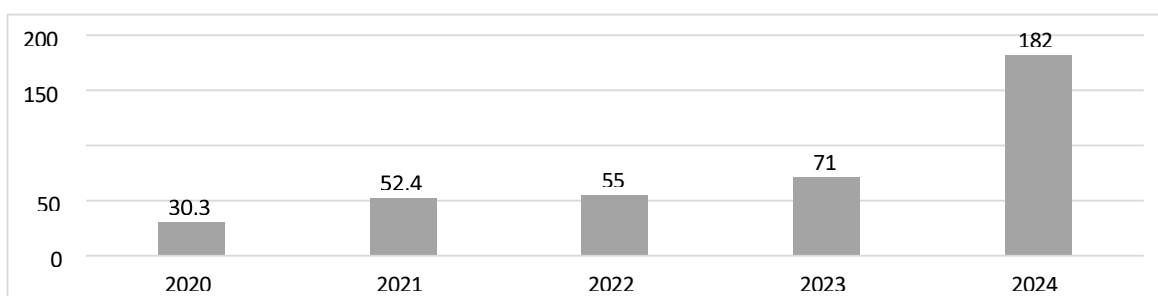

Рис. 2.3. Динаміка залишків на коррахунках в українській банківській системі у 2020-2024 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [31]

Залишки на кореспондентських рахунках в українських банках продовжують демонструвати стабільне зростання. Після помірного збільшення до 55 млрд гривень у 2022 році, їхній обсяг досяг 71 млрд гривень у 2023 році та рекордно високого рівня в 182 млрд гривень у 2024 році. Це являє собою збільшення у 2,6 раза порівняно з попереднім роком та майже у шість разів порівняно з 2020 роком, що відображає різке зростання обсягу високоліквідних коштів у банківській системі.

Аналіз ключових показників за період 2020-2024 років свідчить про стабільне зростання коефіцієнтів покриття ліквідністю в національній (LCRv) та іноземній валюті (LCRv), а також значне зростання залишків на кореспондентських рахунках у банках. Незважаючи на зменшення обсягів рефінансування, банківська система України демонструє зміцнення своєї ліквідної позиції та здатність ефективно функціонувати навіть без суттєвої підтримки з боку центрального банку.

Національний банк України (НБУ) регулює ліквідність банківського сектору на макроекономічному рівні за допомогою різних інструментів та методів монетарної політики. Головною метою цих заходів є забезпечення стабільності фінансової системи та підтримка оптимального рівня ліквідності комерційних банків. Як центральний орган регулювання грошового ринку, НБУ формулює та реалізує монетарну політику, яка безпосередньо впливає на ліквідність банківського сектору. Серед найважливіших регуляторних інструментів є операції на відкритому ринку, за допомогою яких центральний банк купує або продає державні облігації, щоб вплинути на грошову масу та, як наслідок, на ліквідність банків (рис. 2.4).

Національний банк України використовує різні інструменти для управління ліквідністю банківської системи. Одним із найважливіших є регулювання норми обов'язкових резервів, що безпосередньо впливає на

кошти, доступні для кредитування та іншої фінансової діяльності. Ще одним ключовим інструментом є рефінансування, яке дозволяє банкам отримувати короткострокові кредити або укласти угоди зворотного викупу (репо). Це дає їм змогу швидко мобілізувати додаткову ліквідність для забезпечення стабільності своєї діяльності та виконання поточних зобов'язань.

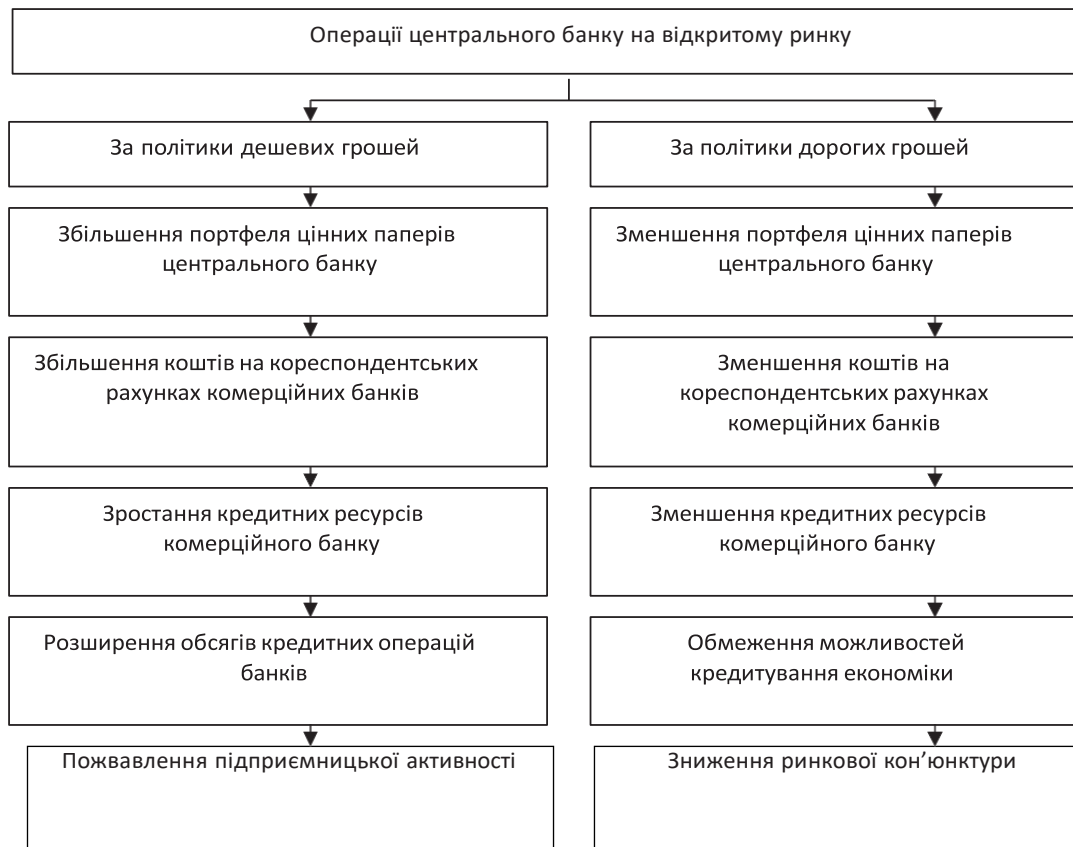

Рис. 2.4. Вплив операцій НБУ на ліквідність банків

Джерело: складено автором на основі [32, с.8,33, с.364]

Регулювання процентних ставок центральним банком є одним із найважливіших інструментів управління ліквідністю. Змінюючи облікову ставку, центральний банк впливає на вартість міжбанківських кредитів та депозитів. Підвищення процентних ставок призводить до зростання вартості запозичень, що зменшує обсяг кредитування та ліквідність у банківській системі. І навпаки, зниження процентних ставок стимулює кредитування та сприяє підвищенню ліквідності.

Національний банк України (НБУ) постійно контролює та аналізує ліквідність банківської системи. Для цього він використовує різні показники та аналітичні моделі. Досліджуючи динаміку ліквідності, структуру активів та пасивів банків, а також поточну ринкову ситуацію, НБУ може швидко виявляти потенційні ризики та вживати превентивних заходів для підтримки стабільності та балансу банківського сектору.

Внутрішнє управління ліквідністю охоплює використання різних методів та інструментів для підтримки збалансованого співвідношення активів і пасивів, достатньої ліквідності та належного управління ризиками. Центральним елементом цього процесу є управління активами і пасивами (ALM), яке передбачає оптимізацію структури балансу для мінімізації ризиків ліквідності та процентних ставок, забезпечуючи при цьому стабільну прибутковість.

За допомогою ALM банки аналізують чутливість активів і пасивів до змін ринкових умов: процентних ставок, обмінних курсів та термінів погашення. Для підвищення фінансової стабільності використовуються інструменти для диверсифікації кредитного портфеля, управління структурою погашення депозитів, доступу до альтернативних джерел фінансування та використання механізмів страхування або хеджування.

Ефективне управління ліквідністю вимагає підтримки достатнього запасу високоліквідних активів — готівки, залишків на кореспондентських рахунках та державних облігацій, — які можна швидко конвертувати у доступні кошти для покриття потенційного відтоку грошових коштів. Важливим елементом є визначення внутрішніх лімітів ризиків ліквідності, моніторинг регуляторних коефіцієнтів (зокрема, LCR та NSFR) та постійний моніторинг співвідношення активів до пасивів.

Аналіз ліквідності банківської системи України свідчить про загальне підвищення фінансової стабільності та зменшення залежності від

рефінансування з боку Національного банку України, що підтверджує зростаючу самодостатність банківського сектору. Регулювання ліквідності забезпечується як на макроекономічному рівні – через інструменти монетарної політики Національного банку України (операції на відкритому ринку, резервні вимоги, облікова ставка), так і на мікроекономічному рівні – безпосередньо самими банками, через управління балансами, аналіз їхніх потреб у ліквідності та дотримання відповідних міжнародних стандартів.

2.2. Аналіз показників ліквідності на прикладі АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

АТ КБ «ПриватБанк» за своєю бізнес-моделлю є універсальною банківською установою з основним фокусом на роздрібному сегменті, що включає обслуговування фізичних осіб, малого та середнього бізнесу, а також із вибірковою присутністю в корпоративному секторі. [34] За масштабами діяльності банк віднесений до системно важливих фінансових установ України, а за обсягами залучення депозитів від населення має статус спеціалізованого ощадного банку. На сьогодні ПриватБанк перебуває у державній власності — єдиним акціонером, якому належить 100 % акцій, є держава в особі Кабінету Міністрів України.

Банк володіє однією з найрозгалуженіших регіональних мереж серед українських банків. Вона включає 1209 підрозділів, у тому числі 9 філій, 1 представництво та 1199 відділень різних класифікаційних груп. Дистанційна інфраструктура банку представлена 5 тисячами банкоматів і 10 тисячами терміналів самообслуговування, що забезпечує клієнтам зручний доступ до фінансових послуг у будь-якому регіоні країни. [35]

Крім того, ПриватБанк має широку мережу кореспондентських рахунків НОСТРО у провідних фінансових установах Європи та США, що дозволяє здійснювати міжнародні розрахунки з високим рівнем надійності та швидкості,

а також забезпечує клієнтам конкурентоспроможні умови для проведення валютних операцій. [35]

Завдяки ефективній реалізації своєї бізнес-моделі банк утримує лідерські позиції на роздрібному банківському ринку України. На сьогодні він обслуговує понад 19 млн активних клієнтів, серед яких — як фізичні, так і юридичні особи. Близько 75 % українських підприємців здійснюють свою фінансову діяльність через ПриватБанк, а сервісом «Приват24» користуються понад 15,5 млн українців, що підтверджує домінуючу роль банку у сфері дистанційного банківського обслуговування. [35]

Капітал характеризує власні ресурси, визначає захищеність його вкладників та кредиторів від ризиків. Його аналіз за період дослідження проведемо на основі даних рисунку 2.5.

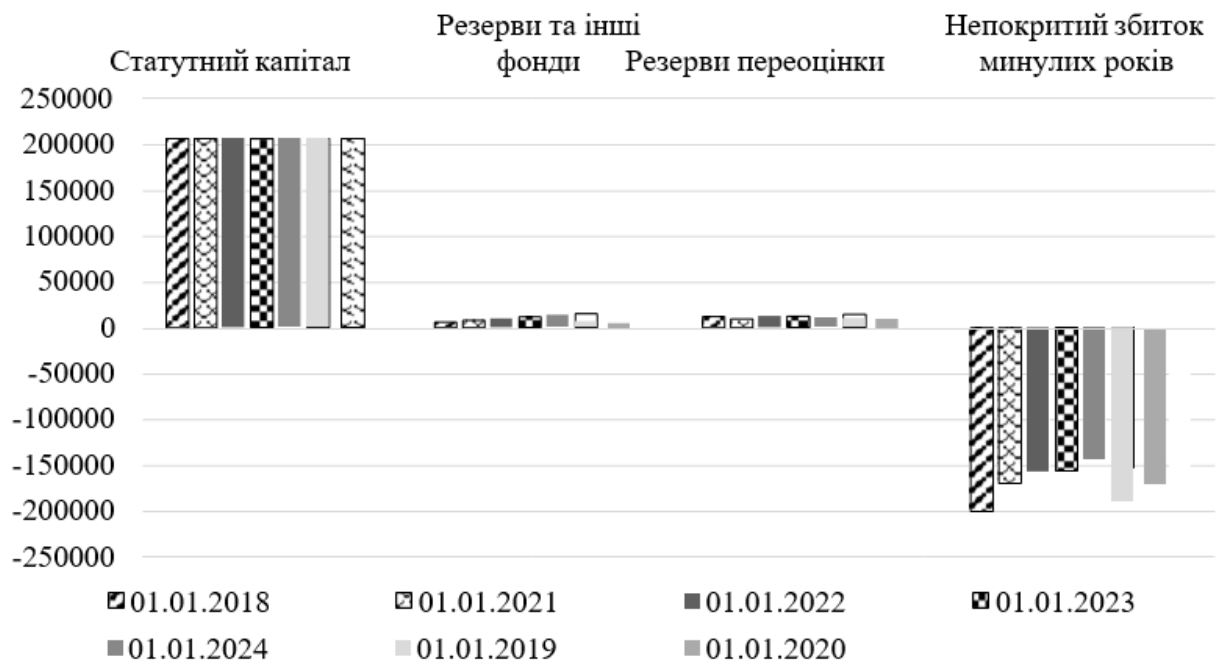

Рис. 2.5 Тренди зміни складових капіталу АТ КБ «ПриватБанк» з 01.01.2018 по 01.01.2024, тис грн

Джерело: складено автором на основі [36,37-41]

Капітал АТ КБ «ПриватБанк» за звітний період значно зріс, збільшившись з 24,793 млрд гривень у 2018 році до 82,27 млрд гривень у 2024 році, що становить збільшення на 231,87%. Найбільш суттєве зростання відбулося у

2022-2023 роках, що демонструє підвищену фінансову стійкість банку в умовах змін економічного середовища.

Протягом цього періоду додаткові кошти від акціонерів не залучалися, а статутний капітал залишився незмінним. Зростання власного капіталу було зумовлене переважно внутрішніми ресурсами банку, зокрема нерозподіленим прибутком. Ці прибутки збільшили резерви та фонди на 8,636 млрд гривень, що на 139% більше. Ці значні резерви сприяють зміцненню фінансової надійності установи та зменшенню ризику неплатоспроможності або банкрутства.

Протягом цього періоду додаткові кошти від акціонерів не залучалися, тому статутний капітал залишився незмінним. Водночас, на загальний капітал негативно вплинули непокриті збитки попередніх років, які станом на 1 січня 2024 року склали 82,271 млрд гривень. Однак зменшення обсягу збитків на 37,656 млрд гривень, або на 18,83%, є позитивним явищем, що свідчить про поступове покращення фінансових показників банку.

Стійкість АТ КБ «ПриватБанк» до ризиків ліквідності загалом визначається, перш за все, структурою та якістю його джерел фінансування. Для ретельного вивчення цього аспекту рекомендується проаналізувати зобов'язання банку, приділяючи особливу увагу основним групам зобов'язань, на основі даних, представлених на рисунку 2.6.

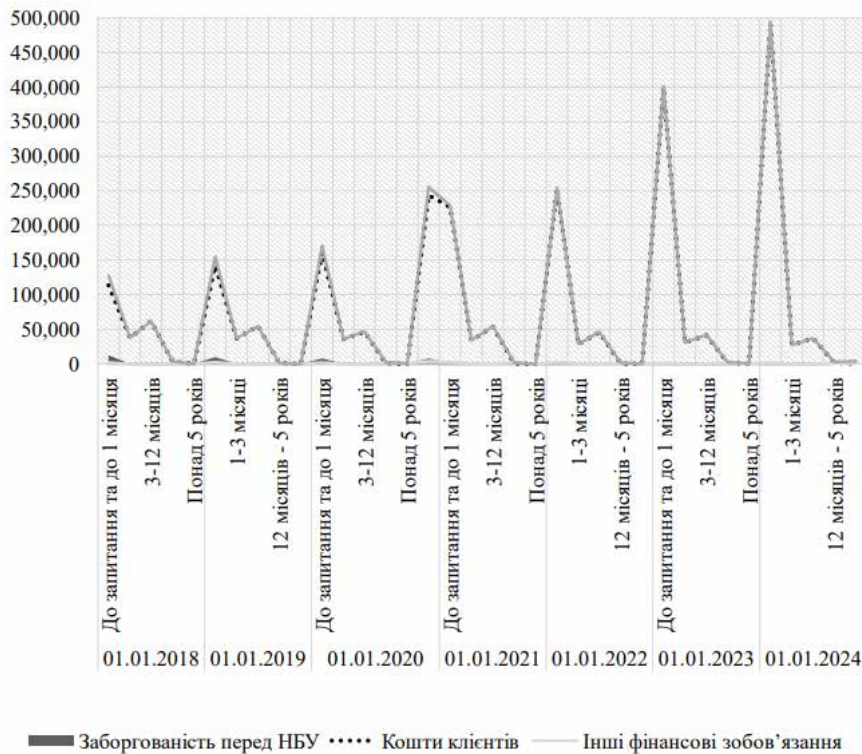

Рис. 2.6. Тренди зміни зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» за строками погашення з 01.01.2018 по 01.01.2024, млн грн

Джерело: складено автором на основі [37-41]

Аналіз даних, представлених на рисунку 2.6, показує, що депозити клієнтів є основним джерелом фінансування АТ КБ «ПриватБанк» та покривають майже всі його операції. Протягом звітного періоду частка депозитів клієнтів зросла з 70% до 99%, причому понад три чверті походять з поточних рахунків фізичних осіб. Така структура ресурсів не становить суттєвого ризику для ліквідності банку, оскільки «ПриватБанк» відіграє ключову роль у фінансовій системі України, зокрема в обробці виплат соціального страхування та пенсій, що забезпечує стабільні надходження грошових коштів.

Відповідно до внутрішніх рекомендацій банку, підтримка стабільної бази фінансування шляхом диверсифікації джерел фінансування, особливо шляхом активної співпраці з юридичними та фізичними особами, є пріоритетом. Згідно з річним звітом АТ КБ «ПриватБанк» за 2023 рік, низька концентрація клієнтської бази забезпечує стабільність його короткострокових зобов'язань та дозволяє йому утримувати вартість позик нижче середньоринкової, що є

значною конкурентною перевагою.

Крім того, політика управління ліквідністю банку передбачає, що міжбанківські кредити та рефінансування від Національного банку України (НБУ) можуть використовуватися лише за виняткових обставин та в обмеженому обсязі. Як видно з графіка, банк не вдавався до цих джерел фінансування протягом аналізованого періоду, демонструючи високий ступінь фінансової незалежності та низьку залежність від зовнішньої підтримки.

Для більш детального аналізу ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» рекомендується звернутися до інформації про структуру активів банку за термінами погашення, представленої на рисунку 2.7.

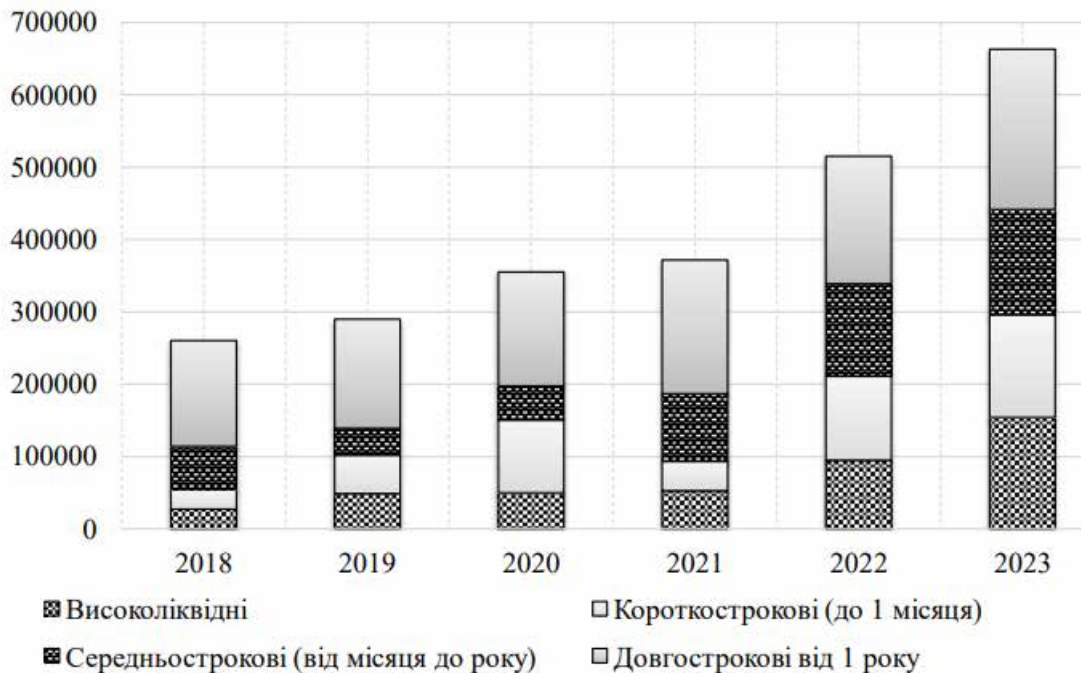

Рис. 2.7. Тренди зміни активів АТ КБ «ПриватБанк» у розрізі строків до погашення з 2018 по 2023 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [37-41]

Дані, представлені на рисунку 2.7, свідчать про те, що активи АТ КБ «ПриватБанк» є недостатньо збалансованими за строками їх розміщення порівняно з джерелами фінансування, характеристика яких представлена на рисунку 2.7. Більшість ресурсів формується шляхом накопичення залишків на

поточних рахунках клієнтів і спрямовується у середньо- та довгострокові активи, частка яких становить 55 % від загального обсягу активів.

Такий дисбаланс між короткостроковими зобов'язаннями та довгостроковими активами може створювати ризики для ліквідності банку.

Хоча короткострокові зобов'язання є недорогими та пропонують високу маржу, вони не є надійним джерелом фінансування довгострокових активів, особливо в нестабільному економічному середовищі.

До певної міри ці ризики компенсуються достатнім рівнем буферів ліквідності. Відповідно до політики АТ КБ «ПриватБанк», його метою є «... мінімізація ризику ліквідності шляхом підтримання достатнього обсягу високоякісних ліквідних активів як можливого джерела забезпечення на випадок реалізації стресових ситуацій» [41]. Наразі розпоряджається достатніми буферами ліквідності, які станом на 01.01.2024 складають 23 %. Відповідно, банк достатньо мірою убезпечений від відтоку коштів.

Незважаючи на достатні резерви ліквідності, ми вважаємо доцільним впроваджувати стратегії конвертації коштів з поточних рахунків у строкові депозити з метою підвищення стабільності наших ресурсів. Це може включати, зокрема, впровадження спеціальних програм, що пропонують вигідні умови для строкових депозитів, тим самим заохочуючи клієнтів переказувати свої кошти з поточних рахунків..

Відповідно до строкових характеристик активів та зобов'язань для АТ КБ «ПриватБанк» притаманна наявність дисбалансів строків залучення та розміщення коштів з характеристиками, наведеними на рисунку 2.8.

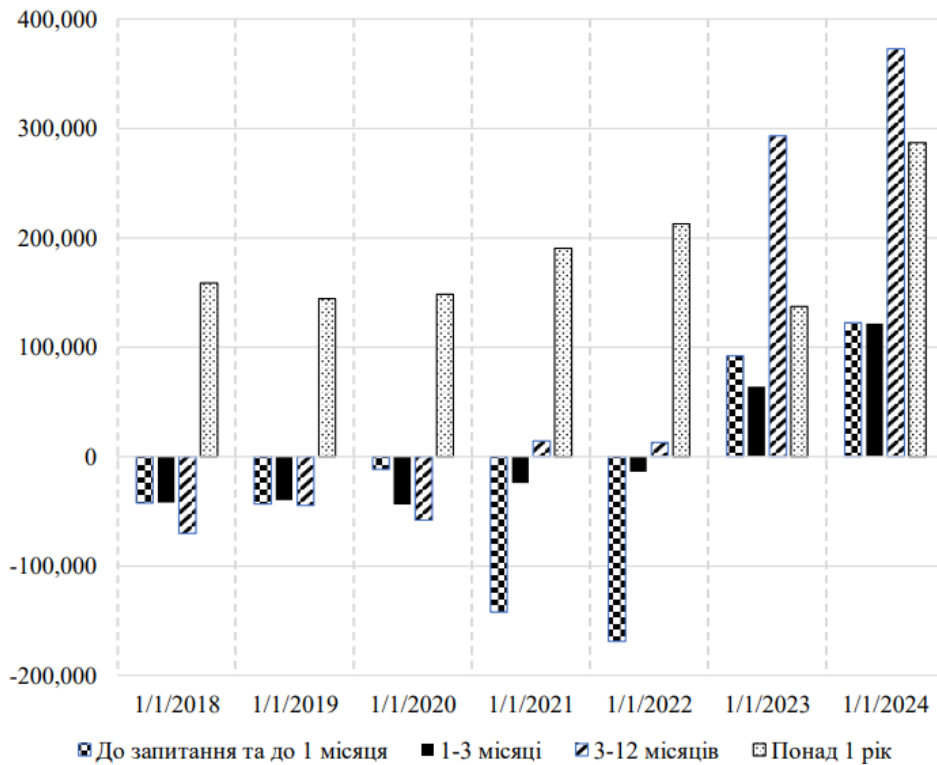

Рис. 2.8. Динаміка дисбалансів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» з 01.01.2018 по 01.01.2024, млн грн

Джерело: складено автором на основі [37-41]

Подані на рисунку 2.8 дані свідчать про виявлення дисбалансів для кожного часового інтервалу. Як свідчать наведені дані, починаючи з 01.01.2023 банк не мав негативного кумулятивного розриву ліквідності між активами та зобов'язаннями, на відміну від попередніх періодів, що позитивно характеризує управління ліквідністю банку. Найбільші дисбаланси спостерігаються у часовому інтервалі до 1-го місяця (позитивний дисбаланс 122,554 млрд грн) та часовому інтервалі більше одного року (позитивний дисбаланс 287,042 млрд грн) [41].

Деталізована характеристика дисбалансів ліквідності 2022-2023 рр. представлена на рисунку 2.9.

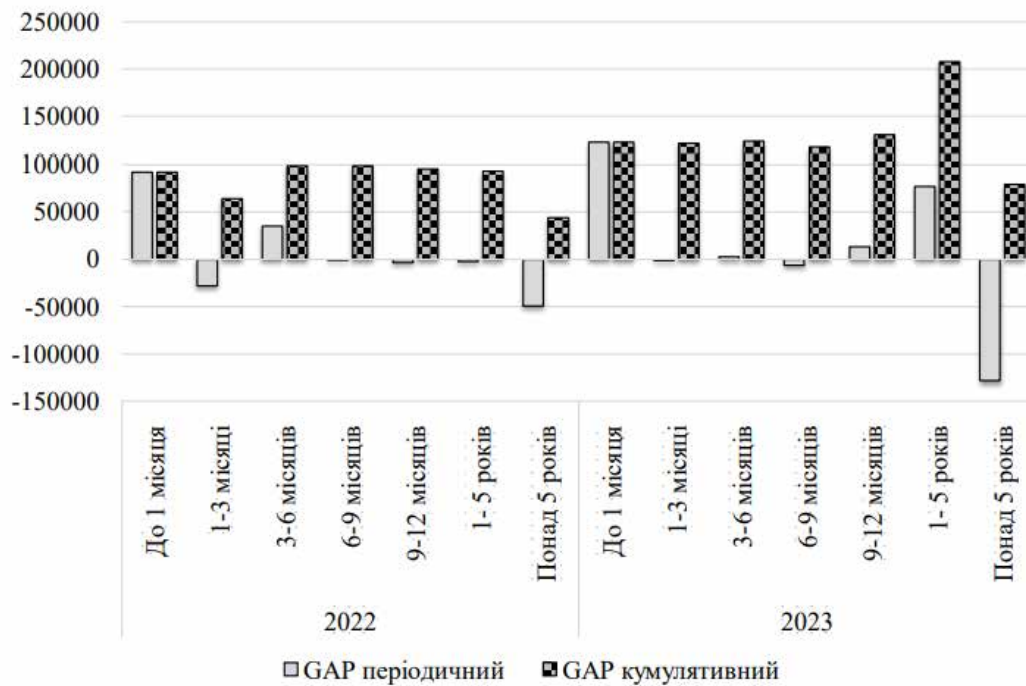

Рис. 2.9. Деталізація дисбалансів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» з 2022 по 2023 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [41]

Згідно з наявними даними, періодичний дефіцит за перший місяць року збільшився з 91,902 млрд гривень у 2022 році до 122,554 млрд гривень у 2023 році. Це свідчить про збільшення ліквідності відносно зобов'язань і, таким чином, сигналізує про покращення короткострокової ліквідності.

Періодичний GAP за перші три місяці покращився, зменшившись з -28,003 млрд гривень у 2022 році до -1,029 млрд гривень у 2023 році, що відображає скорочення дефіциту. Поряд з цими періодичними дефіцитами, кумулятивний дефіцит залишався позитивним і дещо зменшився до 121,525 млрд гривень.

Періодичний GAP за три-шість місяців зменшився з 35,102 млрд гривень до 2,552 млрд гривень, що свідчить про скорочення короткострокових активів протягом цього періоду. Однак це не мало суттєвого впливу на кумулятивний дефіцит, який залишався позитивним і збільшився до 124,077 млрд гривень.

Періодичний GAP у періоді «6-9 місяців» залишився негативним та збільшився з -160 млн грн до -6,423 млрд грн, що свідчить про збільшення зобов'язань, які погашаються у цьому періоді, що може негативно впливати на

рівень ліквідності банку. Кумулятивний GAP у цьому періоді продемонстрував незначне зменшення до 117,654 млрд грн.

Періодичний GAP у часовому інтервалі «9-12 місяців» покращився з – 3,348 млрд грн до 13,192 млрд грн, що вказує на покращення ліквідності у цьому періоді. Відповідно до такої динаміки кумулятивний GAP зріс до 130,846 млрд грн.

Аналізуючи розриви між активами та зобов'язаннями у довгих строках, бачимо, що в періодах від одного року спостерігається позитивний дисбаланс, що є свідченням недотримання банківського «золотого правила», коли строк залучення пасивів відповідає строку залучення активів. Періодичний GAP у часовому інтервалі «1-5 років» значно зріс – з – 2,238 млрд грн до 76,846 млрд грн, що свідчить про зростання середньострокових активів при відсутності ресурсів відповідної строковості. В результаті цього кумулятивний GAP зріс до 207,692 млрд грн.

Періодичний GAP у періоді понад 5 років залишився негативним і зріс з – 49,095 млрд грн до – 128,342 млрд грн, що свідчить про збільшення довгострокових зобов'язань. Відповідно до таких динамічних змін кумулятивний GAP знизився до 79,350 млрд грн.

Аналіз розривів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» за 2022-2023 роки показує, що банк суттєво покращив свою короткострокову ліквідність. Збільшення позитивних періодичних GAP у короткострокових періодах (до 1 місяця та 1-3 місяці) свідчить про покращення управління активами та зобов'язаннями відповідної строковості. Однак значення періодичних GAP у часовому інтервалі до одного року вказують на необхідність покращення управління збалансованістю активів та пасивів відповідної строковості.

Загалом, результати аналізу свідчать про те, що банк здатний ефективно управляти своєю ліквідністю у короткостроковій перспективі, однак потребує подальшого вдосконалення стратегій управління довгостроковими зобов'язаннями для забезпечення фінансової стійкості.

Проаналізувавши дані балансу АТ КБ «ПриватБанк», ми дійшли таких висновків: параметри зобов'язань є оптимальними з точки зору витрат, оскільки вони є низьковитратними короткостроковими зобов'язаннями, тоді як їхня волатильність може негативно впливати на ліквідність; великі обсяги високоліквідних активів являють собою додатковий резерв для покриття планових та незапланованих потреб у ліквідності.

Як було зазначено, цільовим таргетом банку відповідно до його стратегічних документів банку є «підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного» [41]. Дані, наведені в таблиці 2.1, підтверджують досягнення цих стратегічних цілей протягом усього періоду, що аналізується.

Таблиця 2.1

Тренди зміни нормативів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»

з 01.08.2018 по 01.01.2024

Норматив	Значення, станом на 01.01:					
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
LCR _{ВВ} (не <100 %)	263,61	268,26	278,23	258,85	472,33	462,83
LCR _{ІВ} (не <100 %)	102,03	307,71	218,18	200,36	262,10	266,09
NSFR (не <100 %)	X	X	X	156,57	174,72	185,21

Джерело: складено автором на основі [42]

Аналіз коефіцієнтів ліквідності банку за період 2019-2024 років демонструє його високу здатність виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та діловими партнерами. Коефіцієнти LCR_{ВВ} та LCR_{ІВ} значно перевищують нормативний поріг у 100%, що відображає високу ліквідність банку. Значне зростання цих коефіцієнтів між 2022 та 2024 роками пояснюється збільшенням обсягу високоліквідних активів та відповідним зменшенням дефіциту ліквідності, що виявляється в аналізі дисбалансів балансу. Коефіцієнт одноразового капіталу (NSFR), що розраховується з 2022 року, також значно перевищує нормативний поріг у 100%, що свідчить про стабільність фінансового становища банку на період до одного року. Протягом аналізованого періоду NSFR збільшився, що також є позитивною тенденцією.

Аналіз ліквідності на основі системи показників балансової ліквідності

проведемо на основі даних таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Тренди зміни показників ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»

з 01.01.2018 по 01.01.2024

Показник	Значення станом на 01.01						Відхилення за період аналізу
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
миттєвої ліквідності	25,27%	21,73%	29,22%	12,83%	11,28%	17,36%	-7,91%
загальної ліквідності	209,62%	121,01%	115,81%	119,56%	111,75%	114,10%	-95,52%
співвідношення високоліквідних активів до дохідних активів	14,96%	17,98%	13,10%	12,35%	12,77%	19,75%	4,79%
співвідношення виданих кредитів до депозитів	130,64%	128,60%	75,79%	76,03%	54,61%	50,69%	-79,95%
ресурсної ліквідності зобов'язань	45,36%	50,50%	45,32%	43,17%	39,95%	42,39%	-2,97%

Джерело: розраховано автором на основі [36,37-41]

Аналіз показників ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» за період з 2019 по 2024 рік свідчить про наявність як позитивних, так і негативних тенденцій.

Аналіз показника миттєвої ліквідності показує його значні коливання протягом аналізованого періоду. Після досягнення піку в 2021 році (29,22 %), він знизився до 11,28 % у 2023 році, що свідчить про зниження здатності банку негайно виконувати свої зобов'язання. Проте до 2024 року показник знову зріс до 17,36 %, що є позитивною тенденцією. Вважаємо, що динаміка показника миттєвої ліквідності свідчить про необхідність покращення управління короткостроковою ліквідністю.

Показник загальної ліквідності знизився з 209,62 % у 2019 році до 114,10 % на початок 2024 року. Це значне зниження (-95,52 %) свідчить про те, що банк зменшив обсяги високоліквідних активів щодо своїх зобов'язань, що може свідчити про зниження запасу ліквідності.

Збільшення співвідношення високоліквідних активів до дохідних активів з 14,96 % у 2019 році до 19,75 % на початок 2024 року є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про збільшення частки високоліквідних активів у структурі дохідних активів банку, та підвищує його здатність швидко реагувати на потреби в ліквідності.

Зниження співвідношення виданих кредитів до депозитів з 130,64 % у 2019 році до 50,69 % на початок 2024 року. Це зниження вказує на зменшення обсягів кредитування відносно обсягів залучених депозитів, що свідчить про консервативну кредитну політику банку в умовах підвищеного ризику.

Показник ресурсної ліквідності зобов'язань залишався стабільним, коливаючись у межах 39,95 % - 50,50 %, що вказує на відносну стабільність фінансових зобов'язань банку.

Основним внутрішнім фактором, який може негативно вплинути на ліквідність банку, є його значна залежність від короткострокового боргового фінансування, яка значно зросла протягом звітного періоду. Банк практично не залежить від оптового фінансування. Значні грошові резерви та диверсифікація активів завдяки володінню портфелем державних облігацій та цінних паперів, випущених Національним банком України (НБУ), допомагають певною мірою пом'якшити ризик ліквідності.

Зовнішні ризики, що виникають внаслідок широкомасштабної військової агресії Росії проти України, становлять значну та неконтрольовану загрозу для ліквідності.

2.3. Оцінка ефективності управління ліквідністю в умовах ринкових ризиків

АТ КБ «ПриватБанк» має сформовану систему управління ліквідністю, спрямовану на досягнення визначених цілей, представлених на рисунку 2.10.

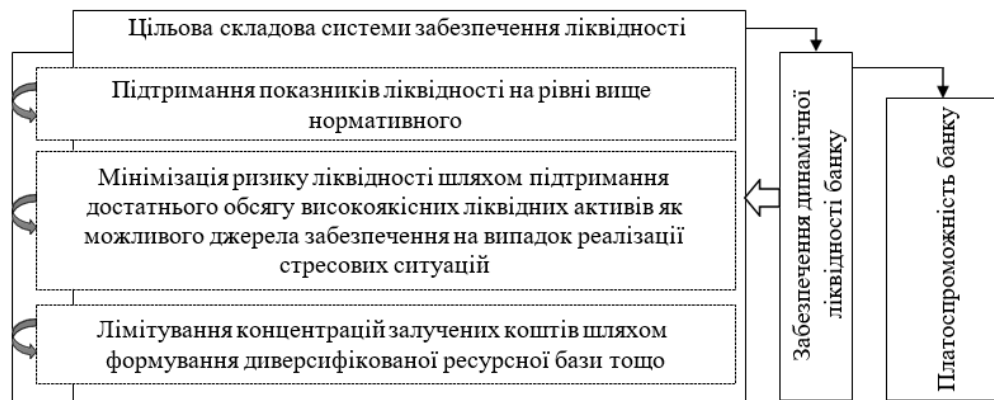

Рис. 2.10. Цілі управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»

Джерело: складено автором на основі [41]

На основі аналізу даних, поданих на рисунку 2.10, можна зробити висновок, що АТ КБ «ПриватБанк» дотримується консервативної моделі управління, спрямованої на підтримання стабільної платоспроможності навіть в умовах несприятливого зовнішнього середовища. Такий підхід свідчить про прагнення банку мінімізувати ризики та забезпечити високий рівень фінансової надійності.

Система управління ліквідністю банку зосереджена передусім на контролі ризику ліквідності, який у внутрішніх документах визначається як «ймовірність виникнення збитків, додаткових витрат або недоотримання очікуваного прибутку через неможливість забезпечити фінансування зростання активів і/або виконання своїх зобов'язань у встановлені терміни» [41]. Це означає, що банк тлумачить ліквідність у широкому сенсі – не лише як здатність виконувати свої поточні зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, але й як здатність підтримувати свою діяльність без негативного впливу на фінансові результати.

Для досягнення своїх стратегічних цілей ліквідності суб'єкт господарювання керується організаційно-управлінською системою, яка об'єднує всі рівні управління банком. Ця система являє собою механізм гарантування ліквідності, координує дії відповідальних підрозділів та контролює ефективність впровадження рекомендацій щодо управління ризиками. (рис. 2.11).

Організаційна структура побудована таким чином, щоб забезпечити чіткий розподіл повноважень, обов'язків і відповідальності між усіма учасниками процесу. Вона гарантує відокремлення процесів ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків ліквідності від процесу прийняття управлінських рішень, що дозволяє уникати конфлікту інтересів і підвищує прозорість управління [34,41].

На стратегічному рівні наглядова рада банку відіграє життєво важливу роль, беручи на себе повну відповідальність за політику управління ліквідністю. Її обов'язки включають створення та підтримку ефективної організаційної структури, впровадження системи внутрішнього контролю та інформації, а також затвердження нормативних документів, що регулюють процеси управління ліквідністю. Крім того, наглядова рада забезпечує дотримання затверджених політик та визначає ключові елементи системи управління, включаючи:

- затвердження переліку лімітів ліквідності та процедур ескалації у випадку їх порушення;
- затвердження Плану відновлення діяльності банку та контроль за його реалізацією іншими структурними підрозділами.
- розгляд управлінської звітності щодо ліквідності та прийняття рішень про застосування відповідних управлінських заходів за результатами» [34,41].

Комітет з питань ризиків є постійним колегіальним органом, створеним для підтримки наглядової ради в забезпеченні ефективного функціонування системи ризик-менеджменту банку [34,41].

Рис. 2.11. Суб'єкти управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»

Джерело: складено автором на основі [34,41]

Основні функції комітету включають:

- «участь у розробці організаційної структури управління ліквідністю;
- моніторинг та аналіз поточного рівня ліквідності;
- контроль за дотриманням граничних показників / лімітів, встановлених щодо ліквідності;
- підтримку актуальності внутрішніх документів з питань управління ліквідністю з переглядом їх не рідше одного разу на рік, з урахуванням змін до правил роботи банків;
- нагляд та надання рекомендацій наглядовій раді щодо адекватності рівня ліквідності, а також щодо вдосконалення системи управління ліквідністю;
- розгляд та рекомендації наглядовій раді щодо забезпечення безперервної діяльності банку та планів відновлення його діяльності» [34,41].

Вищим виконавчим органом, яке відповідає за впровадження стратегії та політики управління ліквідністю, процедур, методів та інших заходів, затверджених наглядовою радою, є правління банку [34,41]. Зокрема, воно:

- «розробляє, погоджує або затверджує (залежно від типу документа) внутрішньобанківські документи щодо управління ліквідністю;
- готує та надає наглядовій раді звітність про рівень ліквідності;
- розробляє заходи для оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ліквідністю, враховуючи рекомендації та зауваження, отримані в рамках внутрішнього контролю, перевірок підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів та наглядових органів» [34,41].

Ключову роль в управлінні ліквідністю банку відіграє Комітет з управління активами та пасивами (КУАП). Його основною метою є «забезпечення ефективного та безперервного процесу управління активами та пасивами, моніторинг ризику ліквідності та вжиття заходів для його мінімізації» [34,41]. Протягом 2024 року в цій сфері КУАП здійснював:

- «затвердження моделей, методик, порядків та інших документів, що

- стосуються управління ліквідністю;
- перегляд та щомісячне затвердження мінімального обсягу та структури високоякісних ліквідних активів (буфер ліквідності) для дотримання нормативних показників, обов'язкових резервів НБУ, виконання платежів та зобов'язань перед контрагентами як у звичайних умовах, так і в стресових ситуаціях короткострокового характеру (від 2 до 4 тижнів);
 - затвердження обсягу буфера та графіку накопичення ліквідності для виплати дивідендів акціонерам;
 - затвердження місячного плану купівлі ОВДП на вторинному ринку для поповнення портфеля високоліквідних активів банку;
 - затвердження внутрішніх лімітів ліквідності;
 - аналіз та моніторинг структурних показників активів та пасивів, ухвалення рішень щодо оптимізації їх структури за для забезпечення ліквідності;
 - розгляд питань щодо дій у разі кризи ліквідності;
 - розгляд загальних питань розміщення тимчасово вільних коштів залежно від стану ліквідності та прогнозних рівнів нормативних показників;
 - розгляд звітів щодо ризику ліквідності та дотримання нормативних показників ліквідності» [41].

Рішення стратегічних органів управління в поточній діяльності банку виконуються блоком підрозділів з питань управління ризиками, що:

- «забезпечує функціонування системи управління ризиком ліквідності шляхом здійснення своєчасного виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування;
- розробляє / бере участь у розробці та підтримує в актуальному стані внутрішньобанківські нормативні документи (процедури, методики, положення, моделі оціни тощо) з питань управління ризиком ліквідності;
- готує та надає звіти щодо ризику ліквідності наглядовій раді не рідше 1-

го разу на квартал, комітету з питань ризиків наглядової ради, правлінню, а також комітетам правління – не рідше 1-го разу на місяць, у разі виявлення ситуацій, що потребують невідкладного інформування ради – в якомога коротші строки;

- здійснює стрес-тестування ризику ліквідності;
- здійснює моніторинг дотримання лімітів ризику ліквідності, показників ризик-апетиту» [34,41].

Досягнення цілей управління ліквідністю забезпечується суб'єктами з використанням відповідного механізму, що формує функціональну підсистему, наведену на рисунку 2.12.

Основними внутрішніми документами, що регламентують його функціонування, є Декларація схильності банку до ризиків, Політика та Порядок управління ризиком ліквідності [34,41].

Для прогнозування динаміки залишків на поточних рахунках клієнтів як основи ресурсної бази банку визначається їх історична стабільність на основі моделі, яка передбачає сегментацію на роздрібний бізнес, МСБ та корпоративний бізнес в розрізі основних валют (гривня, долар США, євро) з використанням історичного VaR (довірча ймовірність 99 %). Розроблена модель відображає фактичний стабільний тренд до зростання залишків коштів на рахунках впродовж різних фаз економічного циклу [34,41].

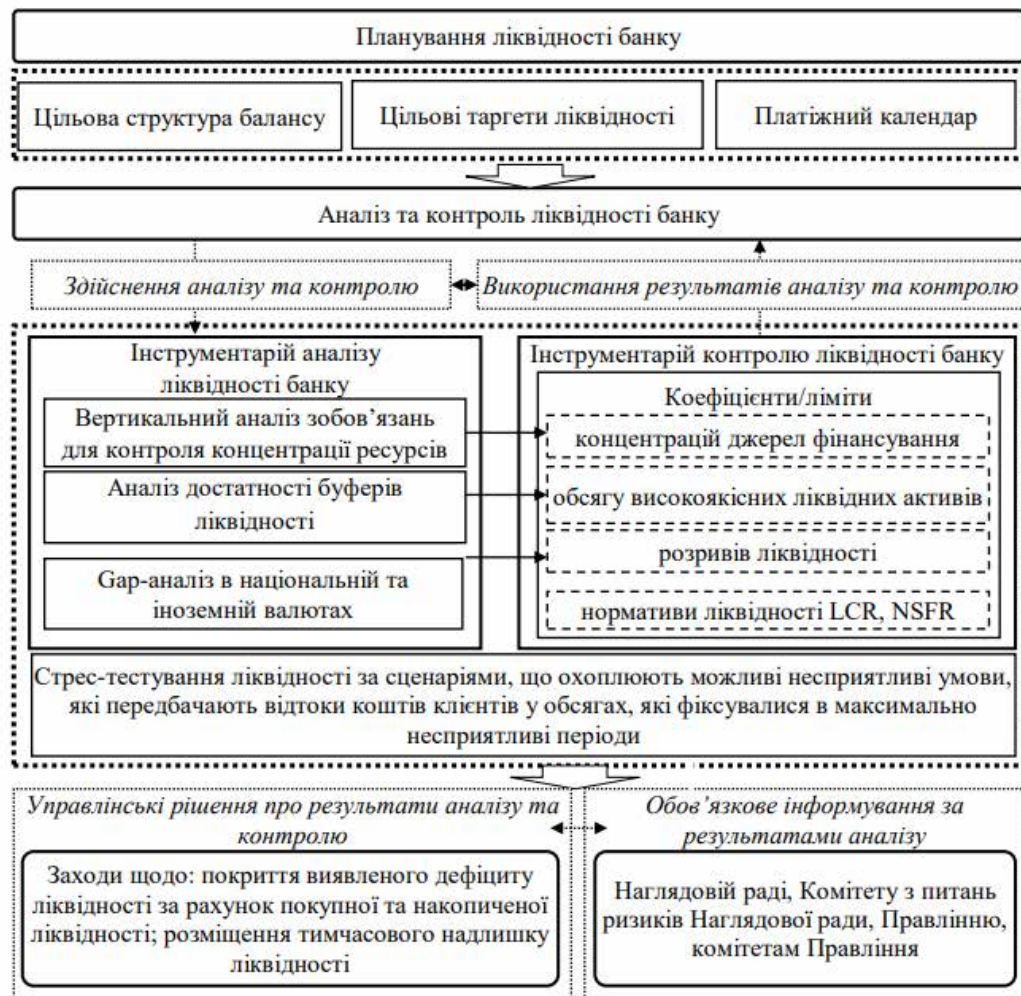

Рис. 2.12. Інструментарій управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»

Джерело: складено автором на основі [34,41]

Для оцінки ризику ліквідності кредитів без визначеної дати виконання зобов'язань (зокрема, кредитних карток), які займають значну частку в кредитному портфелі банку, АТ КБ «ПриватБанк» застосовує модель сезонної авторегресії. Такий підхід дозволяє враховувати коливання попиту на кредитні ресурси протягом року, прогнозувати можливі відтоки коштів і, відповідно, забезпечувати своєчасне поповнення ліквідних активів.

Особливу увагу банк приділяє антикризовому управлінню ліквідністю, що набуває особливої актуальності в сучасних умовах. З цією метою в банку розроблено План фінансування в кризових ситуаціях при виникненні кризи ліквідності, який є інтегрованою частиною Плану відновлення діяльності банку. Документ визначає потенційні причини виникнення кризи, її ознаки, а також перелік заходів щодо локалізації та усунення кризових явищ. У ньому

чітко закріплено відповідальні структурні підрозділи, порядок їх взаємодії та послідовність дій у кризових умовах. Крім того, банком проводиться регулярне стрес-тестування ліквідності за різними сценаріями, що охоплюють широкий спектр можливих негативних макроекономічних і фінансових факторів [34,41].

Банком формується звітність щодо ліквідності, яка, зокрема включає:

- щомісячну звітність щодо ризику ліквідності, яка складається з інформації щодо розривів ліквідності за методикою GAP-аналізу (порівняння обсягів активів та зобов'язань за строками до погашення) в істотних валютах та в еквіваленті національної валюти, наявного обсягу високоякісних ліквідних активів, концентрації джерел фінансування тощо;
- квартальні звіти щодо ризику ліквідності, що включають моніторинг дотримання показників ризик-апетиту та лімітів до ризику ліквідності, аналіз змін в портфелі ОВДП, аналіз динаміки високоліквідних активів [34,41].

Аналіз показує позитивну тенденцію щодо власного капіталу банку та зміцнення його фінансової стабільності, незважаючи на зростання економічних ризиків. АТ КБ «ПриватБанк» має достатню ліквідність, але все ще потребує вдосконалення своєї системи управління ризиками, щоб мінімізувати коливання ключових показників та забезпечити довгострокову стабільність.

Основним внутрішнім фактором ризику банку залишається його значна залежність від роздрібного банкінгу, частка якого значно зросла за звітний період. Водночас, його залежність від корпоративного банкінгу практично відсутня, що знижує ризики рефінансування, але також вимагає підтримки довіри клієнтів.

Крім того, значні резерви ліквідності, диверсифікація активів та наявність портфеля державних цінних паперів та цінних паперів Національного банку

України (НБУ) допомагають зменшити загальний ризик ліквідності. Водночас, наслідки широкомасштабної військової агресії росії проти України залишаються основною зовнішньою загрозою, що посилює необхідність банку зміцнювати свої внутрішні можливості та стійкість до криз.

Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» підтримує достатню ліквідність та ефективну систему управління ліквідністю, що базується на комплексному підході до моніторингу, прогнозування та контролю ризиків. Завдяки впровадженню стратегічних та тактичних заходів банк забезпечує свою стійкість до потенційних потрясінь та продовжує користуватися високим рівнем довіри з боку своїх клієнтів та регуляторних органів.

Висновок до розділу 2

Управління ліквідністю є важливим для стабільності банківської системи та фінансових установ. У сучасному ринковому середовищі, що характеризується підвищеною конкуренцією, постійно змінюваними регуляторними вимогами та вищими ризиками, банки повинні не лише підтримувати оптимальний рівень ліквідності, але й постійно вдосконалювати свої стратегії прогнозування та реагування на потенційні коливання грошових потоків.

Фундаментальним аспектом є створення достатнього запасу високоліквідних активів: готівки, залишків на кореспондентських рахунках, депозитів до запитання та державних облігацій. Ці ресурси становлять резерв безпеки для банку та дозволяють йому швидко реагувати на раптовий відтік коштів або дефіцит фінансування. Цей підхід актуальний як для малих, так і для великих банків, але його важливість особливо очевидна на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».

АТ КБ «ПриватБанк», як найбільший банк України за активами, обсягом депозитного портфеля та кількістю клієнтів, відіграє системно важливу роль у забезпеченні загальної ліквідності банківської системи країни. Його політика управління ліквідністю є показовою, оскільки банк щоденно здійснює значні обсяги транзакцій, залучає великі кошти фізичних та юридичних осіб і має

найширшу платіжну мережу. Відповідно, для «ПриватБанку» підтримання оптимального співвідношення між ліквідними активами та зобов'язаннями є критично важливим.

Зокрема, банк приділяє значну увагу розміщенню частини ресурсів у високоліквідних інструментах — державних цінних паперах, депозитних сертифікатах НБУ, короткострокових боргових паперах. Такий підхід дозволяє ПриватБанку гарантувати швидкий доступ до коштів у разі зміни ринкової ситуації або виникнення необхідності негайного покриття зобов'язань. Крім того, значну роль відіграє диверсифікація джерел фондування: широка клієнтська база забезпечує стабільні надходження, що також зменшує ризики дефіциту ліквідності.

«ПриватБанк» активно виконує вимоги НБУ щодо нормативів ліквідності, зокрема нормативів LCR та NSFR. Систематичне дотримання цих показників свідчить про здатність банку забезпечувати достатній рівень короткострокової та довгострокової ліквідності, що є необхідним для стабільного функціонування системно важливої фінансової установи. У сучасних умовах, коли на банківський сектор впливають зовнішні ризики, такі як воєнні дії, коливання валютного ринку та зміни поведінки вкладників, ПриватБанк продовжує демонструвати стійкість завдяки зваженій політиці управління ліквідністю.

Загалом, проведений аналіз засвідчує, що ефективне управління ліквідністю — це багатокомпонентний процес, який включає моніторинг фінансових потоків, підтримання резерву високоліквідних активів, виконання нормативів НБУ, контроль за строковістю активів і пасивів, застосування методів прогнозування та стрес-тестування. На прикладі АТ КБ «ПриватБанк» можна впевнено стверджувати, що системний підхід до управління ліквідністю є запорукою стабільного функціонування банку, підвищення його надійності та формування довіри серед клієнтів.

РОЗДІЛ 3. Шляхи вдосконалення регулювання та управління ліквідністю банківських установ

3.1. Інноваційні підходи до управління ліквідністю банків в умовах невизначеності та військових дій

Зіткнувшись із військовими операціями та зростаючою економічною нестабільністю, банки повинні не лише дотримуватися нормативних показників ліквідності, але й розробляти адаптивні системи управління ресурсами, здатні швидко реагувати на зміни в ситуаціях.

Управління банківською ліквідністю є особливо важливим у періоди військових операцій та значної макроекономічної нестабільності, оскільки традиційні механізми платоспроможності не завжди ефективні під час глибоких структурних потрясінь. Військові ризики, обмеження у фінансовій інфраструктурі, підвищена невизначеність щодо поведінки вкладників та коливання ринку вимагають інноваційних інструментів для забезпечення стабільності банківського сектору.

Важливою сферою інновацій є диверсифікація джерел фінансування. У воєнний час змінюється поведінка вкладників: зростає попит на короткострокові депозити та високоліквідні інструменти, що змушує банки розробляти нові продукти з гнучкими умовами та активізувати співпрацю з небанківськими фінансовими установами. Це допомагає зменшити залежність від традиційних джерел фінансування та посилити стійкість до раптового відтоку капіталу.

Інноваційні системи моніторингу та оцінки ліквідності дозволяють банкам швидко реагувати на коливання фінансових ринків. Особливо важливу роль відіграють автоматизовані системи аналізу ключових показників, таких як коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), коефіцієнт чистої стабільності та фінансової стійкості (NSFR) та внутрішні показники ліквідності. Зіткнувшись із притаманною воєнному часу непередбачуваністю, банки все частіше покладаються на стрес-тести, засновані на різних сценаріях, для оцінки

потенційного впливу зовнішніх шоків.

Акцент робиться на інноваціях у взаємодії з центральним банком. Ширше використання механізмів рефінансування, вдосконалені процедури гарантування та оптимізовані інструменти короткострокової ліквідності створюють середовище, що сприяє ефективнішому управлінню ресурсами. Ці заходи дозволяють банкам забезпечити безперервність бізнесу навіть за умови значних ринкових обмежень.

Оптимізація структури активів – це ще один інноваційний підхід. Це передбачає збільшення частки високоліквідних інструментів з низьким рівнем ризику без шкоди для прибутковості. Банки активно реструктуризують свої інвестиційні портфелі, використовуючи короткострокові державні облігації та інструменти грошового ринку. Одночасно вдосконалюються методи внутрішньої класифікації активів на основі ліквідності, що дозволяє точніше планувати ресурси.

Управління кредитним портфелем також зазнає трансформацій. З метою мінімізації ризику зростання проблемних кредитів, банки впроваджують адаптивні механізми реструктуризації, що включають індивідуалізовані графіки погашення, тимчасові пільгові умови та спеціальні програми підтримки клієнтів, які зазнали впливу військових дій. Це дозволяє зменшити навантаження на ліквідність, забезпечуючи одночасно стабільність клієнтської бази.

Не менш важливим напрямом інновацій є розвиток антикризових внутрішніх систем управління ліквідністю. Банки формують спеціальні структурні підрозділи, відповідальні за координацію дій під час кризових ситуацій, розробляють плани безперервності бізнесу, сучасні механізми резервування, а також удосконалюють інструменти оперативного перерозподілу коштів між підрозділами. Такі системи дозволяють зберегти працездатність банку навіть у випадках масштабних збоїв інфраструктури. Усі зазначені інновації спрямовані на підвищення стійкості банків до

екзогенних шоків та формування адаптивної моделі управління ліквідністю, що відповідає умовам воєнної економіки. Такий підхід дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й забезпечити стає функціонування банківського сектору, який відіграє ключову роль у фінансовій стабільності держави.

У першому півріччі 2025 року банківський сектор продовжив демонструвати поступове зміцнення ліквідності, що стало результатом комплексної модернізації інструментів та процедур управління грошовими потоками.

Значного розвитку набули політики оптимізації структури активів із урахуванням воєнних ризиків. Банки поступово збільшували частку високоліквідних інструментів, включаючи короткострокові державні облігації, депозитні сертифікати та інструменти грошового ринку. Поряд із цим активно впроваджувались системи внутрішньої класифікації активів, що дозволяють оперативно визначати їх ліквідність за різних сценаріїв ринкових змін.

У першому півріччі 2025 року характерним стало суттєве підсилення процедур стрес-тестування ліквідності. Банки застосовують комбіновані сценарії, що включають одночасні коливання валютного ринку, зміни величини відтоку депозитів, обмеження доступу до міжбанківських ресурсів та потенційні перешкоджання в роботі інфраструктури. Це дозволяє формувати значно точніші прогнози можливих дефіцитів ліквідності та завчасно створювати компенсуючі резерви.

Також важливою тенденцією стало активне використання нових форматів рефінансування через центральний банк. У 2025 році Національний банк розширив інструментарій короткострокової підтримки ліквідності, а банки адаптували власні портфелі забезпечення таким чином, щоб забезпечити швидко можливість отримання ресурсів під заставу різних типів активів. Це підвищило стабільність банківських балансів у разі короткострокових коливань грошових потоків.

Окрему увагу у 2025 році приділено продуктовим інноваціям у сфері депозитної політики. Зростання попиту населення та бізнесу на високоліквідні

заощадження зумовило появу депозитних продуктів з миттєвим доступом, депозитів із частковим зняттям та адаптивними процентними ставками. Такі рішення дозволяють банкам збалансувати стабільність ресурсної бази та потреби клієнтів у гнучкості.

У сфері управління кредитними ризиками банки активізували використання оновлених методів реструктуризації та перегляду графіків обслуговування боргу. Це дозволило уникнути різкого зростання частки проблемних кредитів, що мало б негативний ефект на ліквідність через підвищені резерви. Гнучка робота з позичальниками стала важливим фактором стабільності у першому півріччі 2025 року.

Таким чином, банківська система у 2025 році демонструє перехід до комплексної, технологічно підсиленої моделі управління ліквідністю, здатної забезпечувати високу стійкість навіть у складних умовах воєнної економіки.

Рисунок 3.1. – Динаміка LCR банків України у 2023–I півріччі 2025 рр.

Джерело: складено автором

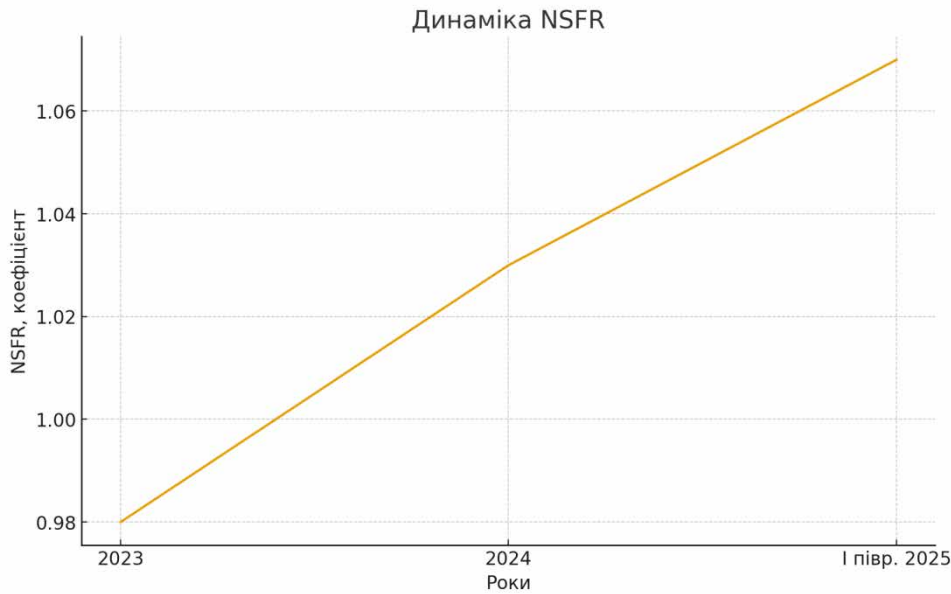

Рисунок 3.2. – Динаміка NSFR банків України у 2023–I півріччі 2025 рр.

Джерело: складено автором

На основі рисунків можна відзначити, що у 2023–I півріччі 2025 років відбулося поступове та стійке зростання ключових показників ліквідності. Зокрема, LCR перевищив регуляторні вимоги, що свідчить про здатність банків забезпечувати покриття короткострокових зобов'язань навіть у стресових умовах. Зростання NSFR демонструє укріплення довгострокової ліквідності, що має важливе значення для забезпечення стабільності банківської системи в умовах воєнної економіки.

Загалом інноваційні підходи, які активно впроваджувалися протягом 2023–2025 років, забезпечили формування більш гнучкої, адаптивної та стійкої моделі управління ліквідністю, здатної ефективно функціонувати в умовах глибокої невизначеності.

3.2. Адаптація зарубіжного досвіду щодо управління ліквідністю банків

Управління ліквідністю є важливим для довіри до банківської системи країни. Майже в кожній країні світу це має велике значення як для комерційних банків, так і для центрального банку, оскільки проблеми з ліквідністю впливають не лише на окремі банки, а й на всю банківську систему. Тому аналіз досвіду управління ризиками ліквідності в розвинених та постсоціалістичних країнах є особливо актуальним сьогодні. У більшості країн немає єдиних

показників для оцінки ліквідності банків. Показники та практика управління ліквідністю різняться від банку до банку.

Для управління банківськими активами і пасивами в зарубіжних країнах використовується одна з чотирьох теорій управління ліквідністю [43]:

- теорія комерційного кредитування;
- теорія очікуваної дохідності;
- теорія управління пасивами;
- теорія трансфертів.

У зарубіжній практиці всі активи поділяються на:

- первинні резерви: готівка в касі та кошти на кореспондентських рахунках у центральному банку.
- вторинні резерви: високоліквідні цінні папери, призначені для продажу.

Цей тип активів доповнює первинні резерви у випадку нестачі ліквідності;

- кредити та інші цінні папери з низькою ліквідністю.

Для ефективного управління ліквідністю зарубіжна практика встановлює певні вимоги до складу активів. У кожній країні оптимальними для забезпечення стабільності, ліквідності та платоспроможності банків вважаються такі нормативи за окремими видами активів [44]:

1. США: первинні резерви (по відношенню до депозитів) - не менше 5-10%, первинні та вторинні резерви (по відношенню до депозитів) - не менше 10- 15%, кредити (по відношенню до активів) - не більше 65%.
2. Японія: ліквідні активи (первинні та вторинні резерви) до депозитів - 30%.
3. Франція: відношення ліквідних активів (активи з терміном погашення в найближчі 30 днів) до зобов'язань до запитання - 100%; відношення активів, розміщених на три місяці, до повернутих депозитів, строкових депозитів та інших ресурсів, пов'язаних на три місяці, - понад 60%.

При управлінні ліквідністю на основі дотримання певних співвідношень між активами і пасивами зарубіжні банки використовують метод віднесення окремих зобов'язань до певних статей активів за строками їх погашення, виходячи з їх ліквідності [45]. У деяких розвинених країнах, наприклад, у США, управління ризиками ґрунтується на визначенні дефіциту або надлишку ліквідності. Для цього загальна сума активів за певний період порівнюється із сумою зобов'язань за відповідний період, щоб визначити дефіцит або надлишок ліквідності за періодами та сукупно. Наступним етапом аналізу є порівняння суми дефіциту або надлишку з пороговими рівнями, встановленими банком. Мається на увазі GAP-аналіз, який використовується українськими комерційними банками для управління ризиком ліквідності [46].

Оскільки стандартизований підхід є одним із найважливіших методів управління ліквідністю для комерційних банків і використовується не лише самими банками для регуляторних цілей, а й центральними банками в усьому світі для встановлення обов'язкових економічних стандартів, актуальним є вивчення зарубіжного досвіду управління ліквідністю на основі стандартів. Цей підхід передбачає визначення певних кількісних співвідношень між активами та пасивами в балансі. У деяких країнах ці стандарти встановлюються центральним банком, а в інших – комерційними банками. Обсяг показників ліквідності варіюється від країни до країни.

В інших країнах регуляторні органи не вказують обов'язкового набору цих показників, як у Сполучених Штатах, або визначають лише невелику їх кількість, як у Франції, Японії, Великій Британії та Німеччині.

Узагальнення показників ліквідності для декількох країн з посиланням на керівні принципи та літературу наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Економічні нормативи ліквідності комерційних банків розвинутих країн світу

Країна	Назва показника	Розрахунок	Нормативне значення, %
Франція	Норматив ліквідності	Співвідношення суми активів, розміщених строком на 3 місяці, і суми депозитів до повернення, строкових депозитів та інших ресурсів, залучених на 3 місяці.	> 60
	Норматив довгострокової ліквідності	Співвідношення суми активів, розміщених строком понад 4 роки, до довгострокових ресурсів, строком понад 4 роки	> 60
Німеччина	Норматив короткострокової ліквідності	Співвідношення суми активів і суми зобов'язань зі строком розміщення активів і погашення зобов'язань понад 4 роки	100
Велика Британія	Норматив ліквідності	Співвідношення готівки, залишків на коррахунках НОСТРО, суми наданих депозитів до повернення і зі строком розміщення на день, цінних паперів та придатних до переобліку векселів і загальної суми зобов'язань	>12,5
Японія	Норматив ліквідності	Співвідношення суми коштів на коррахунку в Центральному банку та в касі, державних цінних паперів і загальної суми залучених депозитів	>30

Джерело: складено автором на основі [47]

Важливо зазначити, що Банк Франції не вимагає від усіх фінансових установ дотримуватися однакових стандартів. У деяких випадках кожен банк може бути задоволений розрахованим коефіцієнтом і впливати на інші фінансові установи

лише за необхідності. У деяких країнах банки не підлягають нормативним коефіцієнтам ліквідності та можуть розраховувати додаткові показники ліквідності свого балансу за потреби. Наприклад, у Великій Британії комерційні банки розраховують коефіцієнти непублічної ліквідності для аналізу та управління своїми операціями. Ці коефіцієнти розраховуються як співвідношення активів до зобов'язань зі строком погашення від одного до шести місяців.

У Сполучених Штатах досвід комерційних банків у вимірюванні ліквідності є особливо цікавим. Федеральна резервна система не встановлює суворих стандартів ліквідності для комерційних банків. Одним з обов'язків керівництва банку є розробка та підтримка системи показників ліквідності. Наразі в Сполучених Штатах не існує обов'язкової формули для оцінки ліквідності різних банків. Методологія аналізу ліквідності залежить від конкретного ринку, типу та розміру комерційного банку, а також типу та обсягу пропонованих банківських продуктів і послуг.

У США, виходячи з досвіду, запроваджено такі системи показників [48]:

- Первинні резерви (готівка + кореспондентські рахунки в центральному банку) / залучені депозити. Рівень цього показника має бути не менше 5- 10% для забезпечення ліквідності банку;
- Первинні резерви + вторинні резерви (державні облігації) / депозити. Рівень цього показника має бути не менше 15-25% для забезпечення ліквідності банку;
- Первинні резерви + вторинні резерви (ОВДП) / депозити;
- Кредити видані / депозити видані. Чим вище це співвідношення, тим менш ліквідним є банк;
- Кредити видані/загальні активи. Цей показник відображає диверсифікацію активів. Оптимальним значенням цього показника вважається 60-70% для підтримки ліквідності та прибутковості банку. На ліквідність банку також впливає структура депозитів,

тобто розподіл депозитів на «стабільні» та «нестабільні». Стабільні депозити включають як строкові депозити, так і депозити на вимогу постійних клієнтів банку;

- «Стабільні» депозити / загальний обсяг депозитів. Слід зазначити, що чим вища частка «стабільних» депозитів у загальному обсязі залучених депозитів, тобто вище 75%, тим більш ліквідним є банк. Наявність таких «стабільних» депозитів у банківській установі забезпечує значні прибутки та зменшує потребу в ліквідних активах.

Розвиток ринку міжбанківських кредитів є важливим для підтримання ліквідності.

Рівень запозичень з інших банків, включаючи позики центрального банку, відносно загального боргу. Цей показник розраховується на основі частоти, тривалості та причин запозичень, а також сплачених відсотків. Тривала залежність від коштів, залучених на міжбанківському ринку, для покриття зобов'язань свідчить про невизначену ліквідність банку.

Виходячи з досвіду економічно розвинутих країн, в українську банківську практику управління ліквідністю комерційних банків за допомогою методу коефіцієнтів слід внести певні зміни [49]:

- дещо змінити всі показники ліквідності банку, за винятком нормативу миттєвої ліквідності;
- збільшити коефіцієнт миттєвої ліквідності до 50%;
- розраховувати норматив довгострокової ліквідності як відношення активів до зобов'язань з початковим строком погашення більше одного року. Значення цього показника має коливатися в межах 55-60%;
- коефіцієнт ліквідності визначається як співвідношення кореспондентських рахунків у центральному банку та загальної

суми коштів у касі, державних облігацій та депозитів. Це співвідношення має бути не менше 30%.

Для своїх внутрішніх аналізів комерційні банки можуть використовувати останній показник, але перші три мають бути інтегровані в регуляторні вимоги.

Ці зміни дозволять чітко визначити оцінку ліквідності балансів комерційних банків, як в рамках нормативних актів Національного банку України, так і для певних управлінських рішень, що приймаються цими банками.

Для підвищення ефективності управління ліквідністю в банках важливо контролювати обсяг залучених та наданих коштів. Це має вирішальне значення як для кожного банку, так і для банківської системи в цілому, оскільки дисбаланс між активами та пасивами банку може погіршити його здатність виконувати свої платіжні зобов'язання.

Збереження такого явища в комерційному банку шкодить банківській системі, що, своєю чергою, підриває стабільність банку та підриває довіру громадськості.

По-перше, банки повинні розробити чітку та збалансовану політику кредитування та депозитів, спрямовану на зменшення розриву між депозитами та наявними коштами. Їхня кредитна політика має бути суворішою щодо позик, наданих непрацюючим компаніям, оскільки кредитний портфель зростає набагато швидше, ніж депозитний портфель.

Управління ліквідністю можливе лише за умови ефективного аналізу впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. На внутрішні фактори керівництво банку може безпосередньо впливати, тоді як зовнішні фактори перебувають поза контролем банку [50].

Забезпечення достатньої якості та кількості активів, ретельна перевірка кредитоспроможності та кредитної історії позичальників, розробка ефективних банківських стратегій та політик, формування надійної депозитної бази та

підтримка доброї репутації є найважливішими завданнями щодо пом'якшення впливу внутрішніх факторів на ліквідність банків.

Щодо зовнішніх факторів, то впровадження монетарної політики, максимально сприятливої для всіх учасників банківської системи, має першочергове значення, оскільки вона безпосередньо впливає на стан національних фінансових ринків. Центральні банки повинні уважно стежити за грошовою масою та збільшувати її, за необхідності, шляхом вилучення ліквідності або, навпаки, шляхом надання кредитів банкам. Політика ліквідності банківських установ має бути підпорядкована монетарній політиці держави, яка сама по собі має узгоджуватися із загальною економічною політикою. Національний банк України повинен максимально запобігати внутрішнім кризам. Це забезпечить сталий розвиток не лише банківської системи, а й усєї економіки України.

3.3. Стратегічні орієнтири та перспективні напрями розвитку системи управління ліквідністю банків

Для вдосконалення регулювання та управління ліквідністю банківських установ пріоритет слід надавати стратегічним напрямкам та перспективним напрямкам розвитку в рамках системи управління ліквідністю. Це має гарантувати стабільність банків навіть під час криз. Стабільність банківської системи в періоди криз та за умови дестабілізуючих факторів є ключовим елементом економічної безпеки держави, оскільки банки забезпечують безперервність фінансового посередництва, функціонування платіжних систем та грошової маси, перерозподіл ресурсів та підтримку реального сектору економіки. У цьому контексті ліквідність банківської системи є фундаментальним фактором стабільності як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях, а розробка сучасних стратегічних підходів до регулювання стає пріоритетом для органів державного нагляду та самих банків.

В умовах воєнного стану та значної економічної нестабільності управління ліквідністю банків ускладнюється численними деструктивними факторами. До

них належать масове зняття строкових депозитів, коливання валютних курсів, логістичні збої, зниження попиту на кредити та підвищений ризик дефолту. Окрім традиційних проблем української банківської системи, таких як висока частка непрацюючих кредитів, надмірна залежність від короткострокових зобов'язань та концентрація ресурсів, виникли нові виклики, безпосередньо пов'язані з військовими ризиками, міграцією та нестабільністю фінансового ринку. У цьому контексті стратегічні напрямки розвитку системи управління ліквідністю повинні не лише вирішувати поточні дисбаланси, але й враховувати необхідність створення адаптивних механізмів для подолання непередбачених потрясінь.

Динаміка ключових показників ліквідності банківського сектору лише підкреслює важливість переосмислення стратегічних підходів. Так, середні значення коефіцієнтів покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}), за іноземними валютами (LCR_{ів}) та показника чистого стабільного фінансування (NSFR) у 2021–2024 роках демонструють суттєве перевищення нормативних значень, що свідчить про наявність значного профіциту ліквідності в банківській системі.

Таблиця 3.2

Середні значення LCR та NSFR серед банків України

Показник	Розрахункова дата							
	01.01. 2021	01.12. 2021	01.01. 2022	01.12. 2022	01.01. 2023	01.12. 2023	01.01. 2024	01.12. 2024
LCR _{ВВ} , %	456	663	458	1303	1494	3089	2340	452
LCR _{ів} , %	3031	317	376	921	856	922	758	598
NSFR, %	-	235	219	216	235	329	345	278

Джерело: складено автором на основі [51]

Винятково високі значення цих показників, зафіксовані між груднем 2022 року та груднем 2024 року, пояснюються не лише загальною нестабільністю ринку, а й окремими банками з надзвичайно великими резервами ліквідності. Аналіз наглядних стандартів Національного банку України (НБУ) показує, що найбільші розбіжності спостерігаються серед малих приватних банків, тоді як

державні банки та системно важливі ощадні банки, незважаючи на нижчі резерви ліквідності, демонструють значні профіцити.

Накопичення надлишкових резервів ліквідності є природною реакцією банківської системи на високу невизначеність та підвищені ризики для фінансової стабільності. У воєнний час банки змушені посилювати свою здатність реалізовувати кризові плани, що підвищує їхню короткострокову надійність. Однак ця надлишкова ліквідність має й негативні наслідки: призводить до зниження прибутків та зниження ефективності фінансового посередництва. У цьому контексті перспективною видається зміна стратегії, перехід від простого накопичення ліквідності до її раціонального використання. Це передбачає поступове скорочення надлишку до оптимального рівня.

Розробка надійної системи управління ліквідністю вимагає скоординованих заходів як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. На макроекономічному рівні ключовим стратегічним пріоритетом є створення механізмів для посилення стійкості банків до кредитних ризиків. Це передбачає, зокрема, створення державних та приватних страхових інструментів, які компенсують частину збитків у разі дефолту та стимулюють банки до надання більшої кількості кредитів. Створення фонду банківського страхування, що фінансується за рахунок внесків установ, може бути перспективним рішенням для покриття потенційних збитків, пов'язаних з кредитними операціями. Цей фонд допоміг би зменшити індивідуальні ризики та створити єдину систему стабілізації ліквідності.

Крім того, розвиток системи управління ліквідністю включає можливість створення державного гарантійного фонду для певних категорій кредитів, наприклад, для сільськогосподарського та експортного секторів або для підприємств, розташованих у регіонах з високими ризиками безпеки. Такі гарантійні механізми дозволяють банкам надавати кредити навіть у періоди високої невизначеності, тим самим зміцнюючи їхню ліквідність та стимулюючи економіку.

Залежність банків від короткострокових депозитів (переважно до 1 місяця)

Пропозиція: диверсифікація депозитів за строками (мікрорівень)

Метод 1: впровадження строкових депозитів із можливістю часткового зняття без втрати нарахованих відсотків за умови, що основна сума залишається на рахунку

Метод 2: впровадження бонусних відсотків за пролонгацію депозитів

Значний обсяг непрацюючих кредитів в портфелях банків

Пропозиція: створення державних або приватних страхових механізмів щодо неповернення кредитів

Метод 1 (макрорівень): створення банками об'єднаного страхового пулу

Метод 2 (макрорівень): створення державного фонду який буде виступати гарантом за певними видами кредитів

Метод 3 (мікрорівень): реструктуризація кредитів за строками погашення та їх пролонгація

Асиметрія запасів ліквідності між банками різного розміру

Пропозиція: запровадження спеціальних правил управління ліквідністю для малих банків.

Метод 1 (макрорівень): запровадження вимог регулятором для щодо мінімальної частки кредитів у загальному портфелі активів малих банків.

Метод 2 (макрорівень): впровадження регулятором вимог щодо диверсифікації інвестиційного портфеля малих банків

Рисунок 3.3 – Основні проблеми управління банківською ліквідністю та пропозиції щодо їх вирішення

Джерело: складено автором

На мікроекономічному рівні перспективними напрямками є диверсифікація депозитної бази та збільшення частки довгострокових інвестицій. З цією метою банки можуть запускати нові продукти, такі як строкові депозити з гнучкими

умовами часткового зняття коштів або бонусні програми для клієнтів, які продовжують свої депозити. Ще одним важливим напрямком є вдосконалення внутрішньої політики управління активами та пасивами, реструктуризація кредитів, оптимізація їх термінів погашення та покращення якості кредитних портфелів.

Проблема асиметричних резервів ліквідності між різними банківськими групами потребує особливої уваги. Невеликі приватні банки, як правило, мають надлишкову ліквідність, тоді як великі, системно важливі установи мають більш збалансовані, але менші ресурси. Для вирішення цих дисбалансів наглядовий орган може встановлювати спеціальні вимоги до менших банків, щоб заохотити їх активніше використовувати свої ліквідні активи. Цей підхід може включати встановлення мінімального співвідношення позик до активів або вимогу диверсифікації інвестиційних портфелів, зокрема шляхом інвестицій у корпоративні облігації, випущені авторитетними установами.

Стратегічний розвиток системи управління ліквідністю українських банків має базуватися на комплексних, адаптивних та диференційованих регуляторних рішеннях. Важливо узгодити заходи, спрямовані на зміцнення стабільності банківської системи, з економічною політикою держави та потребами реального сектору економіки. Врахування специфічних особливостей кожної банківської групи, посилення механізмів управління ризиками, раціональне використання надлишкової ліквідності та розвиток довгострокових інструментів фінансування є ключовими напрямками, що визначатимуть ефективність банківської системи та її стійкість до майбутніх шоків.

Висновок до розділу 3

Проведене дослідження підтверджує, що управління ліквідністю вітчизняних банків в умовах воєнної економіки та невизначеності є ключовим чинником стабільності фінансової системи України. Здатність банків своєчасно виконувати зобов'язання, ефективно розміщувати ресурси та протидіяти

кризовим шокам визначає не лише їхню індивідуальну стійкість, але й загальний рівень економічної безпеки держави. У сучасних умовах зниження кредитної активності, зміни структури депозитної бази, підвищення ризику неплатежів та накопичення надлишкової ліквідності формують нові вимоги до стратегічного вдосконалення механізмів управління ліквідністю.

Аналіз динаміки показників LCR та NSFR засвідчив суттєве перевищення їх нормативних рівнів упродовж останніх років, що свідчить про формування профіциту ліквідності в банківській системі. Хоча це забезпечує підвищений запас стійкості, надмірна ліквідність водночас знижує прибутковість, уповільнює перерозподіл ресурсів та відображає нерівномірність активності між банками різного масштабу. Особливо помітною є асиметрія між великими та малими установами, що потребує диференційованого регуляторного підходу.

Стратегічний розвиток системи управління ліквідністю має передбачати поєднання сучасних інструментів ризик-менеджменту, регуляторних механізмів і внутрішньобанківських рішень. Перспективним напрямом є створення страхових інструментів та пулів для покриття кредитних ризиків, що сприятиме активізації кредитування та підвищенню якості активів. На макрорівні доцільним є формування державного гарантійного фонду, який здатен стимулювати кредитування стратегічних секторів економіки та ефективно перерозподіляти вільну ліквідність.

На мікрорівні важливими завданнями залишаються оптимізація структури депозитів, розширення частки довгострокових ресурсів, модернізація систем управління ризиками та цифровізація процесів моніторингу ліквідності. Удосконалення кредитних портфельів, підвищення якості оцінки позичальників та реструктуризація проблемних активів також сприятимуть зменшенню ризикового навантаження й раціональному використанню ресурсної бази.

Загалом перспективи розвитку системи управління ліквідністю банків пов'язані з переходом до більш гнучких, адаптивних та інноваційних підходів.

Реалізація зазначених стратегічних орієнтирів дозволить підвищити ефективність використання ресурсів, зміцнити фінансову стійкість банківського сектору та посилити його роль у відновленні й розвитку економіки України в посткризовий період.

ВИСНОВКИ

Дослідження управління ліквідності як процесу управління не тільки окремим банком, але й банківської системи в цілому, дозволило зробити нам ряд висновків наукового та практичного характеру:

1. Управління ліквідністю банків є ключовим для фінансової стабільності, оскільки забезпечує виконання зобов'язань і підтримку довіри клієнтів. В умовах війни банки України формують значні резерви високоліквідних активів, оптимізують структуру ресурсів та впроваджують системи прогнозування грошових потоків. Регуляторні вимоги НБУ допомагають уникати криз, хоча волатильність ринку та зміни поведінки вкладників залишають управління ліквідністю складним завданням.
2. Ефективне управління ліквідністю поєднує фінансові інструменти та стратегічні методи, включно з резервними вимогами, високоліквідними активами, міжбанківськими позиками, операціями рефінансування, депозитною політикою та прогнозуванням грошових потоків. Це забезпечує покриття короткострокових потреб, баланс активів і пасивів, контроль ризиків та оптимізацію фінансової стратегії.
3. Досвід зарубіжних і вітчизняних банків показує, що ефективна політика потребує балансу між контролем центрального банку та самостійним управлінням ліквідністю комерційними банками. Використання нормативів, процентних ставок, операцій на відкритому ринку та механізмів стерилізації надлишкової ліквідності дозволяє підтримувати стабільність фінансової системи та запобігати дисбалансам.
4. Аналіз діяльності Національного банку України у сфері регулювання ліквідності свідчить про комплексний підхід до підтримання фінансової стійкості банківського сектору, що поєднує монетарні інструменти макrorівня та внутрішні методи управління ліквідністю на рівні банків. Використання операцій на відкритому ринку, коригування норми обов'язкових резервів і регулювання облікової ставки дозволяє НБУ

ефективно впливати на обсяг ліквідності в системі, тоді як комерційні банки забезпечують баланс активів і пасивів, формують високоліквідні резерви, проводять аналіз грошових потоків і дотримуються міжнародних стандартів LCR та NSFR. Динаміка 2020–2024 рр. демонструє зростання коефіцієнтів покриття ліквідністю та обсягів коштів на кореспондентських рахунках, що свідчить про посилення самодостатності банків і їх здатності ефективно функціонувати навіть у умовах економічної та політичної нестабільності.

5. Аналіз показників ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» свідчить про високу фінансову самодостатність банку та ефективне управління короткостроковими зобов'язаннями, забезпечене значними обсягами високоліквідних активів і стабільною клієнтською базою. Проте спостерігається дисбаланс між короткостроковими пасивами та середньо- та довгостроковими активами, що формує потенційні ризики для ліквідності у довгостроковій перспективі. Позитивними тенденціями є зростання частки високоліквідних активів у дохідних активах, значне перевищення нормативів LCR та NSFR і скорочення співвідношення кредитів до депозитів, що підвищує здатність банку своєчасно виконувати зобов'язання. Водночас внутрішні ризики, пов'язані з фінансуванням поточними пасивами, та зовнішні фактори, зокрема військова агресія, залишаються викликами для підтримання стабільної ліквідної позиції у довгостроковій перспективі.
6. Аналіз системи управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк» свідчить про комплексний та структурований підхід до контролю ризиків, що забезпечує здатність банку підтримувати стабільну платоспроможність навіть у умовах підвищеної волатильності ринку. Чітке розподілення повноважень між наглядовою радою, комітетами, правлінням та спеціалізованими департаментами дозволяє ефективно ідентифікувати, прогнозувати та нейтралізувати ризики ліквідності, включно зі сценаріями кризових ситуацій. Використання моделей прогнозування

залишків на рахунках клієнтів, сезонної авторегресії для кредитного портфеля та регулярного стрес-тестування підвищує точність планування та оперативність реагування на відтоки коштів. Незважаючи на високу залежність від роздрібного фінансування, банк мінімізує потенційні ризики через формування значних буферів ліквідності та диверсифікацію активів, що разом із антикризовими процедурами забезпечує стійкість банку до зовнішніх та внутрішніх шоків і підтримує довіру клієнтів та регуляторів.

7. В умовах воєнної економіки банки впроваджують інноваційні підходи: диверсифікацію джерел фінансування, оптимізацію активів, стрес-тестування та автоматизовані системи моніторингу. Адаптивні механізми управління кредитним портфелем і гнучкі депозитні продукти знижують ризики відтоку коштів і забезпечують безперервність діяльності.
8. Зарубіжний досвід підкреслює важливість GAP-аналізу, нормативів ліквідності та внутрішніх коефіцієнтів стабільності депозитної бази. Адаптація цих методів в Україні передбачає підвищення вимог до миттєвої та довгострокової ліквідності, контроль за балансом активів і пасивів та комплексне управління ризиками для зміцнення довіри клієнтів і фінансової системи.
9. Стратегічний розвиток управління ліквідністю в Україні повинен поєднувати макро- та мікрорівневі заходи: страхове покриття кредитних ризиків, державні фонди гарантування, диверсифікацію депозитів, оптимізацію кредитного портфеля та вирівнювання диспропорцій між банками. Комплексний та адаптивний підхід забезпечує ефективність банківської системи та підвищує її стійкість до фінансових потрясінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 7. Лис І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи. Банківська справа. №4. С. 19-25.
2. Костюк В. А. Управління доходами та витратами банку. Гроші, фінанси і кредит. 2020. № 12. С.150-154.
3. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу. Ефективна економіка. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4650>
4. Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Затв. Постановою Правління Національного банку України від 17.09. 2015. №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15#Text>
5. Граділь А. Підвищення рівня ліквідності комерційного банку шляхом управління залишками грошових коштів на рахунках клієнтів. Банківська справа. 2017.№1. С. 15-20
6. Чібісова В. Ю. Удосконалення інструментів регулювання ліквідності банків України. Вісник Університету банківської справи. 2017. № 1 (28) С. 51-59
7. Новосьолова О. С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. Гроші, фінанси і кредит. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 76-82
8. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Заріцька А. І. Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2021. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8500>
9. Аналіз банківської діяльності : підручник / ред. А. М. Герасимович ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ : КНЕУ, 599 с.
10. Kasana E., An Empirical Study on Bank Liquidity in India-Panel Data Approach. Economic affairs. 2024. T.69. №2. P.1-10.

11. Roy S., Misra A. K., Padhan P. C., Rahman M. R., Interrelationship among Liquidity, Regulatory Capital and Profitability - A Study on Indian Banks. *Cogent economics & finance*. 2019. T.7. №1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23322039.2019.1664845>
12. Кочетигова Т. В., Кожухар Д. С. Зарубіжний досвід управління ліквідністю банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 709–712.
13. Бойко А. С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 43–47. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2655&i=8>
14. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. 3тє видання. Київ: КНЕУ.
15. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Правління національного банку України від 30.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>
16. Косарева І. П., Крамська І. О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків Причорноморські економічні студії 2018. №29. С. 99-103.
17. Путінцева Т. В. Управління ліквідністю комерційних банків. *Вісник університету банківської справи*. 2020. № 2 (38). С. 43—53. URL: https://www.researchgate.net/publication/347892077_UPRAVLINNA_LIKVIDNISTU_-_KOMERCIJNIH_BANKIV
18. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Заріцька А.І. Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.75
19. Шийко В. І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 68-74. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf

20. Левицький В.В. Банківський менеджмент: конспект лекцій. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 102 с.
21. Дзюблюк О.В., Рудан В.Я. Управління ліквідністю банківської системи України: монографія, Тернопіль: Вектор, 2016. 290 с.
22. Зянько В. В. Банківський менеджмент: навчальний посібник / В. В. Зянько, Н. О. Коваль, І. Ю. Єпіфанова. — 2-ге вид., доп. — Вінниця: ВНТУ, 2018. — 126 с.
23. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Ролінський О. В., Бечко В. П., Пономаренко О. В. Банківський менеджмент як основа ефективного управління комерційним банком. Уманський НУС. 2020. С. 320—329. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-320-329
24. Лісняк А.Є. Формування стратегії забезпечення фінансової безпеки банку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 2. 2018. С. 72 – 77
25. Мордань Є.Ю., Журавка О.С., Діденко К.В., Кравченко Я.І. Фінансова безпека банків: сутність та оцінка. Бізнес-інформ, 1, 2021, С. 243 – 251.
26. Ніколаєнко Ю.В. Фінансова безпека банківського сектору України: теорія, методологія, практика: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 322 с..
27. Педченко Н.С., Дячек С.М. Розвиток методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 1(91). С. 133 – 145.
28. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
29. Грудзевич У., Дребот Н., Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. № 48. С. 1–8.
30. Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2024-09-01.xlsx

31. Оперативні дані, що характеризують ліквідність банківської системи та чинники її зміни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/fm-liquidity>
32. Блащук-Дев'яткіна Н., Маруніч К., Управління ліквідністю банків. Молодий вчений. 2023. № 9 (121). С. 7–12.
33. Любкіна О., Охрименко І., Ярошенко С., До питання регулювання ліквідності банків України: стан та проблеми на тлі війни. Наукові перспективи. 2023. № 9 (39). С. 364–380.
34. Корпоративне управління. АТ КБ «ПриватБанк». 2024. URL: <https://privatbank.ua/about/management/corp>
35. Річний звіт за 2023 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/Richnyy_zvit_za_2023.pdf?_gl=1*15ff52n*_gcl_au*MTQ3MzQ1MzYxMS4xNzEzOTUxMzU1*_ga*MTY1MTY4NjMyOC4xNzEzOTUxMzU2*_ga_C7N2L9YCQ9*MTcyMDM1MzI4NS45LjEuMTcyMDM1MzI5My41Mi4wLjA
36. Балансові дані банків. Національний банк України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
37. Річний звіт за 2018 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf
38. Річний звіт за 2019 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://static.privatbank.ua/files/R%D1%96chnij+zv%D1%96t+za+2019rg..pdf>
39. Річний звіт за 2021 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/doc2_09092022.pdf
40. Річний звіт за 2022 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/doc2_09092022.pdf
41. Річний звіт за 2023 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/Richnyy_zvit_za_2023.pdf?_gl=1*15ff52n*_gcl_au*MTQ3MzQ1MzYxMS4xNzEzOTUxMzU1*_ga*MTY1MTY4NjMyOC4xNzEzOTUxMzU2*_ga_C7N2L9YCQ9*MTcyMDM1MzI4NS45LjEuMTcyMDM1MzI5My41Mi4wLjA

42. Значення економічних нормативів у розрізі банків України. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
43. Дуброва Н. П., Тріль А. О. Кредитна політика комерційного банку. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 3(2). С. 59-61.
44. Про банки і банківську діяльність: закон. Офіційний сайт ВРУ. URL: <https://cutt.ly/Ser32cHC>
45. Курінна В. В. Кредитні ризики банківської системи України. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. 2021. № 1 С. 94-95.
46. Ларіонова К. Л. Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 233-240.
47. Михайляк Г. В., Михайляк І. В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 27(2). С. 103-106.
48. Надієвець Л. М., Гевал О. О. Складові механізми формування та реалізації кредитної політики банку. Науковий журнал. 2017. №11. С. 153-155.
49. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>
50. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. Фінансовий простір. 2019. № 2(18). С. 14–21
51. НБУ. (2024). Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків), станом на 01.12.2024 [Dataset]. https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2024-10-01.xlsx
52. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України, №2 (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0002500-24>

53. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). (2024, жовтень). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl#1243-za-obsyagomnepratsyuyuchykh-kredytiv-npl>
54. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Заріцька А. І. Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2021. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8500>
55. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. Ліквідність та платоспроможність як характеристики надійності банківської системи. Збірник тез в всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту». Хмельницький, 2020. С. 154-157. URL: <http://www.xktei.km.ua/naukova-diyalnist/naukovi-konferenciyi/>
56. Чепіжко О. В. Міжнародний досвід ідентифікації проблемного банку. Бізнес Інформ . 2022. № 6. С. 409-412
57. Ситник Н. С. Банківська система : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
58. Еркес О., Гордієнко Т., Нові нормативи ліквідності в системі ризикорієнтованого нагляду за діяльністю банків України. Гроші, фінанси і кредит. 2019. № 20. С. 635 – 642.
59. Ачкасова С. А., Устінєнкова М. А. Державне регулювання ліквідності банків України відповідно до вимог Базель III. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 9(3). С. 178-181.

ДОДАТОК Б.1

Результати моделювання впливу невизначеності на коефіцієнт покриття ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»

Dependent Variable: LCR__
 Method: ARDL
 Date: 10/22/24 Time: 14:26
 Sample (adjusted): 2019Q3 2024Q3
 Included observations: 21 after adjustments
 Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)
 Model selection method: Akaike info criterion (AIC)
 Dynamic regressors (2 lags, automatic): GRP_UKR GEPU WPUI
 Fixed regressors: C
 Number of models evaluated: 54
 Selected Model: ARDL(2, 2, 0, 0)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
LCR__(-1)	-0.563713	0.136266	-4.136843	0.0012
LCR__(-2)	-0.587368	0.138999	-4.225687	0.0010
GRP_UKR	1.523901	2.263199	0.673339	0.5125
GRP_UKR(-1)	2.823989	2.996429	0.942452	0.3631
GRP_UKR(-2)	5.441202	2.254296	2.413704	0.0313
GEPU	-15.61304	2.238763	-6.973959	0.0000
WPUI	-0.915110	2.541235	-0.360104	0.7246
C	13.06545	3.474788	3.760071	0.0024

R-squared	0.851343	Mean dependent var	4.307298
Adjusted R-squared	0.771297	S.D. dependent var	4.185107
S.E. of regression	2.001440	Akaike info criterion	4.507943
Sum squared resid	52.07493	Schwarz criterion	4.905856
Log likelihood	-39.33340	Hannan-Quinn criter.	4.594300
F-statistic	10.63566	Durbin-Watson stat	1.789784
Prob(F-statistic)	0.000172		

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Рис. Б.1. Результати ARDL-моделі оцінювання впливу різних типів невизначеності на коефіцієнт LCR

Джерело: розраховано автором з використанням інструментарію EViews 12

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(LCR)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 0, 0)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 10/22/24 Time: 14:50
 Sample: 2018Q1 2024Q4
 Included observations: 21

Conditional Error Correction Regression

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	13.06545	3.474788	3.760071	0.0024
LCR (-1)*	-2.151081	0.231975	-9.272882	0.0000
GRP UKR(-1)	9.789092	2.059594	4.752923	0.0004
GEPU**	-15.61304	2.238763	-6.973959	0.0000
WPUI**	-0.915110	2.541235	-0.360104	0.7246
D(LCR (-1))	0.587368	0.138999	4.225687	0.0010
D(GRP UKR)	1.523901	2.263199	0.673339	0.5125
D(GRP UKR(-1))	-5.441202	2.254296	-2.413704	0.0313

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

** Variable interpreted as $Z = Z(-1) + D(Z)$.

Levels Equation
 Case 2: Restricted Constant and No Trend

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GRP UKR	4.550779	1.026481	4.433376	0.0007
GEPU	-7.258233	1.010706	-7.181350	0.0000
WPUI	-0.425419	1.161386	-0.366302	0.7200
C	6.073901	1.285593	4.724592	0.0004

$$EC = LCR - (4.5508 * GRP UKR - 7.2582 * GEPU - 0.4254 * WPUI + 6.0739)$$

F-Bounds Test Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	(0)	(1)
Asymptotic: n=1000				
F-statistic	21.73508	10%	2.37	3.2
k	3	5%	2.79	3.67
		2.5%	3.15	4.08
		1%	3.65	4.66
Finite Sample: n=35				
Actual Sample Size	21	10%	2.618	3.532
		5%	3.164	4.194
		1%	4.428	5.816
Finite Sample: n=30				
		10%	2.676	3.586
		5%	3.272	4.306
		1%	4.614	5.966

Рис. Б.2. Результати Bounds Test для коефіцієнта LCR

Джерело: розраховано автором з використанням інструментарію EViews 12

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(LCR_)
 Selected Model: ARDL(2, 0, 2, 0)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 10/22/24 Time: 20:24
 Sample: 2018Q1 2024Q4
 Included observations: 21

ECM Regression Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LCR (-1))	0.587368	0.114257	5.140767	0.0002
D(GRP_UKR)	1.523901	1.815032	0.839600	0.4163
D(GRP_UKR(-1))	-5.441202	1.855058	-2.933171	0.0116
CointEq(-1)*	-2.151081	0.180442	-11.92116	0.0000
R-squared	0.926097	Mean dependent var		0.124117
Adjusted R-squared	0.913056	S.D. dependent var		5.935664
S.E. of regression	1.750209	Akaike info criterion		4.126991
Sum squared resid	52.07493	Schwarz criterion		4.325947
Log likelihood	-39.33340	Hannan-Quinn criter.		4.170169
Durbin-Watson stat	1.789784			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	21.73508	10%	2.37	3.2
k	3	5%	2.79	3.67
		2.5%	3.15	4.08
		1%	3.65	4.66

Рис. Б.3. Результати моделі корекції помилок (Error Correction Regression) для коефіцієнта LCR

Джерело: розраховано автором з використанням інструментарію EViews 12